

A „SZIKLAI-ÜGY” – BUDAKESZI, 1956

Budakeszi különleges helyet foglal el az 1956-os forradalom történetében, ugyanis az itt lezajlott események vizsgálata során fontos adatokkal bővíthetjük a kádári megtorlás működéséről szerzett ismereteinket. A település forradalmát beárnyékolja Sziklai Sándor honvédezeredes ügye. Sziklai budakeszi otthonában, 1956. október 26-án, sokáig tisztázatlan körülmények között apósával együtt életét vesztette. Haláláról a végletekig különböző állásfoglalásokat olvashatunk. A hivatalos kommunista történetírás Sziklait az „ellenforradalmárok” elleni harc „hőseként” jegyezte, míg az október 26-i események tanúi szerint Sziklai nem hős volt, hanem gyilkos, aki halálosan megsebesített egy fiatalembert, majd végzett apósával és önmagával.

Bárhogyan is történtek az akkori események, ez az ellentmondásos kép meghatározza Budakeszi egész forradalmának megítélését. Ezért tanulmányomban elsősorban Sziklai Sándor ügyének tisztázására törekszem, ám eközben feltétlenül érdemes figyelmet fordítani a település „egyéb” 1956-os vonatkozásaira, elhelyezve a helyi eseményeket Pest megye, a vidék – és ezzel az ország – forradalmában.

Az „ügy” keletkezése – forradalom Budakeszin

A szovjet megszállás, majd a kiépülő pártállami rendszer radikális változásokat hozott Budakeszi életében. A nagyrészt kitelepített sváb lakosság helyét telepesek vették át, a politikai életben hamarosan a hazatelepült kommunista emigránsok, „partizánok”, „antifasiszták” tettek szert döntő befolyásra, közülük is külön kiemelendők az ún. „spanyolok” (egykori spanyol polgárháborús önkéntesek), mint Gaál Miklós vagy éppen Sziklai Sándor.¹

A változások következtében átalakult a lakosság összetétele, amit gyakran emlegettek az 1956 utáni megtorlás iratai is, mivel az akkori propagandának megfelelően a budakeszi eseményeket is előre eltervezett „ellenforradalomnak” igyekeztek bemutatni, melyben az „előző rendszer” hívei, így a svábok, a „volt volksbundisták”, a Budapestről kitelepített „osztályidegen” elemek állítólag fontos szerepet játszottak.²

Budakeszi lakosai a főváros közelségének köszönhetően a forradalom eseményeibe közvetlenül bekapcsolódhattak, „első kézből” értesülhettek a budapesti eseményekről. A későbbi vizsgálatok során a Sziklai-ügy kapcsán letartóztatott vádlottak közül többek-re próbálták a budapesti „ellenforradalomban” való tevőleges részvételt rábizonyítani, mivel a „hivatalos értékelés” szerint Sziklai „meggyilkolásához” az elkövetők a buda-

¹ *Farkas Gyula: A közigazgatás története 1944. december 24. – 1990. november 1. In: Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig. (Szerk. Kőrösiné dr. Merkl Hilda.) Budakeszi, 2001. (a továbbiakban: Farkas) 233–235. o.*

² Lásd Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL) XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1025. o.; Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL) II./8. monográfiák 25. kötet 200. o.

pesti eseményekből „nyertek bátorítást”.³ A kihallgatások során valóban többen vallották, hogy – többnyire szemtanúként – részt vettek a fővárosi forradalomban, de a megtorlás során valószínűleg eltúlozták a fegyveresek számát, hogy alátámasszák a Budakeszin történt események erőszakos, eltervezett „ellenforradalmi” jellegét.

A forradalom egyik első helyi fejleménye a pártháznál október 25-én lezajlott incidens volt. A hivatalos iratok szerint fiatalok és más lakosok egy csoportja Máriy László vezetésével a pártház épületébe hatolva céllövő puskákat, gránátokat zsákmányoltak. Más vallomások szerint azonban a csoport békés szándékokkal érkezett, és a zsákmányolt fegyverekről szóló adatok sem egyértelműek.⁴ Mivel a pártháznál ekkor történteket az eljárások során a Sziklai-ügy előzményeként tüntették fel, a témát a továbbiakban részletesebben is érdemes megvizsgálni.

A Vörös Hadsereg útja (ma Fő út) 12. szám alatti Sziklai-háznál lezajlott eseménysorozatra október 26-án került sor. Ezen a napon délelőtt 10 óra körül egy 4–5 fős, fiatalokból álló csoport érkezett Sziklai Sándor ezredeshez, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokához, hogy elkérjék tőle fegyverét. Sziklai azonban pisztolyával kilőtt a házból, súlyosan megsebesítve a 25 éves Máriy Lászlót, aki részlegesen megbénult, majd néhány hónap múlva – 1957. március 14-én – a kórházban belehalt sérüléseibe. Mikor a helyszínre érkezett szemtanúk az események kezdete után kb. fél órával behatoltak a házba, Sziklait és annak ugyancsak a házban tartózkodó apósát – Kiss Lajost, a Népfrontbizottság községi elnökét – holtan találták. A jelek szerint Sziklai megölte apósát, majd öngyilkos lett. Az emberek felháborodásukban Sziklait (a hivatalos vizsgálat szerint még élve, mások szerint holtan) kihúzták a ház elé, ahol állítólag leköpdösték, tütlegették a testet.

Az 1989-ben történt változásokig Sziklai Sándort hősi halottként tartották számon, és az október 26-i eseményeket a legsúlyosabb „ellenforradalmi rémtettek”, a „fehérterror” egyik példájaként emlegették.⁵ E változat szerint ugyanis Sziklai csupán védekezett a házat fegyveresen ostromló ellenforradalmárokkal szemben, akik – miután vezetőjüket Sziklai megsebesítette – gránátot dobtak a házba. A robbanás következtében Sziklai súlyos sérüléseket szenvedett, és a bántalmazások miatt belehalt sérüléseibe, Kiss Lajos pedig a kilátástalan helyzetben öngyilkos lett.⁶

Budakeszi 1956-os eseményei sorában kétségkívül a Sziklai-háznál történtek bírnak a legnagyobb jelentőséggel. A vidék 1956-os történetére vonatkozó kutatási eredmények tükrében kijelenthetjük, hogy Budakeszin a forradalom egyébként lényegében hasonló formákat öltött, mint sok más vidéki településen.⁷

³ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 201. o.

⁴ Vö. BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 70–71. o.; *Fazekas Eszter*: „Eleveneknek és holtaknak joguk van az igazsághoz” – 1956 Budakeszin. In: *Budakeszi évszázadai a harmadik évezred kezdetéig.* (Szerk. *Kőrösiné dr. Merkl Hilda.*) Budakeszi, 2001. (a továbbiakban: *Fazekas*) 253. o.

⁵ *Hollós Ervin*: *Kik voltak, mit akartak?* Budapest, 1967. (a továbbiakban: *Hollós*) 83. o.

⁶ A Sziklai-háznál történt eseménysorozat rövid összefoglalásához lásd: *Böör László – Takács Tibor*: Pest megye. In: *A vidék forradalma, 1956 II.* (Szerk. *Szakolczai Attila, Á. Varga László.*) Budapest, 2006. 276–277. o.; *Böör László*: *Adatok az '56-os forradalom Pest megyei történetéhez.* Budapest, 1997. (a továbbiakban: *Böör*) 24–26. o.; *Horváth Miklós – Tulipán Éva*: *Keresztutak: Magyar Néphadsereg – 1956.* Budapest, 2006. (a továbbiakban: *Keresztutak*) 98–99. o.; *Szovjet katonai intervenció, 1956.* (Szerk. *Györkei Jenő, Horváth Miklós.*) Budapest, 2001. (a továbbiakban: *Szovjet katonai intervenció*) 102–103. o.

⁷ Lásd ehhez *Horváth Miklós*: *1956 hadikronikája.* Budapest, 2003. (a továbbiakban: *Horváth*) 338–342. o.

Ahogy az ország településeinek többségében, Budakeszin is alakult Nemzeti Bizottság (a források Forradalmi Bizottmány néven is említik). A későbbi vizsgálati anyagok szerint Dorogi Pál helyére erőszakos nyomásgyakorlással választották új tanácselnökké Szabadkai Róbert „horthysta jegyzőt”.⁸ Ezzel szemben Szabadkai az október 29-i falugyűlésen közmegegyezéssel, jogszerűen és törvényesen választották meg.⁹

A Forradalmi Bizottmány tevékenysége nyomán változások kezdődtek a faluban. Szabadkai vallomása szerint sok vitát követően döntöttek a termelősövetkezet feloszlatása mellett. Az új szervezetre várt a lakosság ellátásának, a vöröskeresztes adományok szétosztásának feladata.¹⁰

Nemzetőralegység Budakeszin is alakult. A vidéki nemzetőralegységekhez hasonlóan¹¹ a budakeszi nemzetőrség tagjai általában közrendvédelmi feladatokat láttak el, járőrszolgálatot szerveztek, rendfenntartási, őrzési, igazoltatási feladatokat végeztek, ellenőrizték a főbb útvonalakat.¹² A nemzetőrök – talán éppen a Sziklai-háznál történtek hatására – őrizték a helyi kommunisták házait, a fegyverek begyűjtésére, igazoltatásokra szintén közbiztonsági okokból volt szükség.¹³

A nemzetőrség parancsnokát, Bódi Lászlót az iratok „horthysta tisztként” említik,¹⁴ parancsnokhelyetteseként több személyt is megneveznek. A nemzetőrség felállítására az adatok szerint október 26-án került sor, november 5. után pedig a bevonuló szovjet katonaság jóváhagyásával a szervezet néhány napig polgárőrségként működhetett tovább.¹⁵

Mint ahogyan általában a vidéki forradalom többi színhelyén,¹⁶ Budakeszin is a nyílt, kiterjedt harc helyett inkább a hatalom jelképeinek megromlására, a fegyveres erők tevékenységének zavarására, a helyi vezetőkkel szembeni intézkedésekre volt példa. Az eljárások során többekre próbálták rábizonyítani, hogy részt vettek a szovjet emlékmű megromlásában, illetve annak felrobbantását tervezték.¹⁷ Egyes adatok szerint intézményekben, valamint lakásoknál a hatalomhoz köthető jelképeket, tárgyakat rongáltak és semmisítették meg.¹⁸

A fegyveres erőkkel szembeni ellenállás kapcsán megemlíthető, hogy október 26-án, még a Sziklai-háznál lezajlott eseményeket megelőzően, a község Budapest felőli határánál néhányan barikádokat építettek, mellyel a csapatmozgásokat kívánták akadályozni. A Sziklai-eseten kívül vannak adatok kisebb fegyveres konfliktusokról is. Október 23-án

⁸ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 227. o., ÁBTL V-144226 Vizsgálati dosszié: Grozinger Károly és tsa.-i (a továbbiakban: ÁBTL V-144226) 91. o., ÁBTL V-144226/a 358. o.

⁹ ÁBTL V-144226/a 380–381., 391., 395. o.; *Farkas* 238. o.

¹⁰ ÁBTL V-144226/a 393., 397. o.; *Farkas* 238. o.

¹¹ Lásd ehhez *Horváth* 345–346. o.

¹² ÁBTL V-144226/a 357–358. o.; ÁBTL V-144226 14., 42., 66. o.

¹³ *Kresalek Gábor*: 1956. *Keszi László!*, 1993. november. 15. o.

¹⁴ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 226. o.

¹⁵ ÁBTL B-84467 „Magyar Imre” dossziéja 16. o.

¹⁶ Lásd ehhez *Horváth* 135–136. o.

¹⁷ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 201. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 72. o.

¹⁸ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 231. o.; ÁBTL V-144226/a 356., 360–362. o.; ÁBTL V-144226 140–141. o.

éjjel a Budakeszi úton, Budakeszi területén két fejbőlött honvéd holttestét találták meg, de az esetet nem vizsgálták ki, így nem tudni, pontosan hogyan vesztette életét a két személy.¹⁹ Október 28-án a Petőfi Katonai Akadémiáról fegyveres katonák érkeztek Budakeszire és az erdőbe, és 134 egyént tartóztattak le.²⁰ Fegyveres csoportokat említ a Budakeszi Rendőrőrs – meglehetősen pontatlan – jelentése: állítólag Szabó Béla 10 tárásával a Prés és Kovácsoltáru Gyárnál megtámadta a szovjeteket, Csók László pedig 25 fős csapatával a János-hegyről lőtte a szovjet csapatokat.²¹

A nyomozati anyagokban több helyen utalnak egy meglehetősen ködös esetre: a „budakeszi ellenforradalmárokról” szóló 1958. július 29-i belügyminisztériumi jelentés szerint Bartha József nemzetőr november 4-én rálőtt egy harcokcsira, súlyosan megsebesítve egy szovjet tisztet.²² Az egész eset valószínűleg mindössze szóbeszéden, pletykákon alapulhat, a meghallgatott tanúk többségének nem volt tudomása lövöldözésről.²³ A november 4-én kezdődött intervenció időszakából komoly ellenállásról nincsen adat, bár állítólag a nemzetőrök részéről történtek erre előkészületek.²⁴

A karhatalmisták decemberi lövöldözéseiről van adat, illetve ismeretlen fegyveresek állítólag rálöttek a Budapestre induló munkásokat szállító buszra.²⁵

Megkezdődik a nyomozás a Sziklai-ügyben

A forradalom bukása után rövidesen megkezdődtek a nyomozások, letartóztatások. A megtorlás a Sziklai-ügyben lefolytatott három peres eljárásban csúcsosodott ki. A peranyagok közt megtalálható Sziklai Sándorné 1956. november 8-án írt levele, melyben férje tetemének „meggyalázásában résztvevők büntetőjogi felelőssége vonását” kéri.²⁶

November 20-án a hatóságok határoztak a nyomozás elrendeléséről „ismeretlen tettek” ellen, „gyilkosság gyanújával”.²⁷ November 27-én megszületett a Sziklai és Kiss orvosi boncolását elrendelő határozat. November 29-én reggel kihantolták a Kerepesi temetőben fekvő két sírhelyet, majd dr. Földes Vilmos és dr. Budavári Róbert igazságügyi orvosszakértők elvégezték a boncolást, melyről részletes jegyzőkönyvet is készítettek (a szakértői véleményekre a későbbiekben még kitérek).²⁸ December 3-án a rendőrség helyszíni szemlét folytatott a Sziklai-házban és közvetlen környezetében, a peranyagok közt szintén megtalálható a részletes jegyzőkönyv, fényképekkel és a ház alaprajzával kiegészítve.²⁹

¹⁹ *Böör* 24. o.

²⁰ Uo. 28. o.

²¹ ÁBTL V-144226/a 359. o.; ÁBTL II/8. monográfiák 25. kötet 231. o.

²² ÁBTL II/8. monográfiák 25. kötet 231. o.

²³ ÁBTL V-144226 40., 67–69., 150–152. o.

²⁴ ÁBTL II/8. monográfiák 25. kötet 230–231. o.; ÁBTL V-144226 122. o.; ÁBTL V-144226/a 357–359. o.

²⁵ *Böör* 27–28. o.

²⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 170. o.

²⁷ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 438–439. o.

²⁸ Uo. 475–476. o.

²⁹ Uo. 487–494. o.

Az ügy zavarosságát az is okozza, hogy a nyomozás a Sziklai-eset után több mint egy hónappal kezdődött meg. Miután dr. Ostoros Gyula és dr. Eckhardt György helyi orvosok még az eset napján felkeresték a tett színhelyét, Ostoros telefonált a budaörsi rendőrségre, hogy vizsgálják ki a bűntényt. Erre azt a választ kapta, hogy „cselekedjen saját belátása szerint”.³⁰ A két hónappal későbbi helyszíni szemlekor a ház természetesen már nem volt érintetlen, mert bár az eset után nem sokkal a házat lezárták, közvetlenül Sziklai halála után többen is jártak a házban, a hozzátartozók pedig még a helyszíni szemle előtt megkezdték a ház kitakarítását.

A BM Országos Rendőrkapitányság Politikai Nyomozó Főosztály Vizsgálati Osztályán 1957. január 11-én rendelték el a nyomozást,³¹ és ugyanekkor előzetes letartóztatást rendeltek el Straub János, február elsején Fehér István, Tóth Miklós, Tóth István, Tóth Lajos, Ács Vendel István, Farkas Pál, Horváth Zoltán, Lendvai Dániel, Mihály István, Schrödel Mária, Máriity Lászlóné és Gárdonyi József ellen „magánosok elleni erőszak”, továbbá Takács Kálmán, Barabási Ferenc és Dombi Béla ellen „halott ember gyalázásának gyanúja” miatt.³² Straub János már 1956. november 9. óta előzetes letartóztatásban volt,³³ Fehér István, Schrödel Mária, a három Tóth testvér, Ács Vendel István, Horváth Zoltán és Farkas Pál pedig disszidáltak.

A letartóztatások és házkutatások többségére február 5-én került sor. Megkezdődtek a kihallgatások, majd február 26-án elrendelték a letartóztatottak terhelként való felelőségre vonását. Az indokok: „magánosok elleni erőszak”, „lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélés”, valamint „halott embernek illetve emlékének gyalázása” (Takács és Barabási esetében).³⁴ A kórházban fekvő, súlyos sebesült Máriity László felelőségre vonásáról március 4-én született döntés, szintén „magánosok elleni erőszak” és „lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélés miatt”,³⁵ azonban Máriity még abban a hónapban belehalt sérüléseibe. 1957. március 18-án a nyomozást befejezettnek nyilvánították: a gyanú mindenkivel szemben „magánosok elleni erőszak” volt, kivéve Takácsot, Barabásit és Dombit, akikenél „halott ember gyalázása” olvasható (Ácsnál mindkét cselekmény szerepel).³⁶ Eddig tehát összesen 17 embert kívántak a Sziklai-ügyben felelőségre vonni.

1957. április 30-án megszületett az első vádirat, melyben Fehér Istvánt immár „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetésével”, 11 társát pedig a „mozgalomban való részvétellel” vádolták meg. További három vádlottnál – Takácsnál, Barabásinál és Dombinál – „izgatás” olvasható, míg ebben az iratban Máriityné és halott férje már nem szerepelnek.³⁷

³⁰ Györkei Jenő: A koronatanú megszólal. *Új Magyarország*, 1993. január 9. (a továbbiakban: A koronatanú...) 8. o.

³¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 169. o.

³² BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 182., 185., 188., 234., 237., 240., 243., 246., 249., 269., 301. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 335., 360., 414., 417. o.

³³ ÁBTL V-142293 Vizsgálati dosszié: Máriity László és tsa.-i (a továbbiakban: ÁBTL V-142293) 16. o.

³⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 191., 250., 270., 302. o., BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 337., 361., 420. o.

³⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 173. o.

³⁶ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 500–506. o.

³⁷ Uo. 1024-1030. o.

Az eljárás tehát ekkor „Fehér István és 14 társa” ellen folyt, de a vádlottak száma mégsem maradhatott sokáig ennyi. Talán nem véletlen, hogy a Politikai Nyomozó Főosztály májusban újabb két személyre csapott le. A Pest Megyei Rendőrkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya május 11-én kiadta az előzetes letartóztatási parancsot Bokor János és Dömény László ellen, „Magyar Népköztársaság ellen irányuló ellenforradalmi csoportban való tevékenység és szándékos emberölés büntársi bűncselekményében indított bűnügyben”. Bokor a gyanú szerint ütlegette Sziklai testét, és Döménnyel „gyűlöletet” szított Sziklai és apósa ellen, mely a kommunisták és az államhatalom elleni „izgatásnak” minősülhet.³⁸ 1957. június elsején, a nyomozás lezárásakor Bokort és Döményt „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló cselekmény” büntették elkövetésével vádolták.³⁹ Június 7-én elkészült a pótvádírát, melyben a többi vád érintetlenül hagyása mellett már 16., illetve 17. rendű vádlottként „izgatás” vádjával ott szerepel Bokor és Dömény is, így velük ismét 17 főre nőtt a létszám.⁴⁰

Amit az ügygel összefüggésben Sziklai Sándorról tudni kell⁴¹

Az ügy szempontjából fontos kérdés: ki volt Sziklai Sándor, akinek a haláláért végül ennyi embernek kellett felelnie? Sziklai ezredes életéről nagy számban jelentek meg írások, mivel halálát követően a kommunista hatalom „mártírjaként” jelentős kultusz övezte. Az életrajzok többségét felesége írta, sok helyen idézve Sziklai korábbi előadásából, írásaiból.

Sziklai Sándor 1895. december 27-én született a Csanád megyei Tornyan egy bérescsaládban. Az első világháború idején a 2. honvéd gyalogezred katonájaként Przemyslnél orosz fogságba esett. Hadifogsága idején került kapcsolatba a bolsevik mozgalommal, melyhez csatlakozva hamarosan gyors karriert futott be. Az „októberi forradalom” után agitátorra nevezték ki, belépett a pártba és ezután komisszárként szolgált.

Taskentben pártiskolát végzett, majd a moszkvai Szverdlov Egyetemen tanult, ahol később docensként tanított is. 1931–1934 között katonai akadémiát végzett. Később önkéntesként részt vett a spanyol polgárháborúban. Francia fogságba került, és csak 1943-ban térhetett vissza a Szovjetunióba.

1944-ben a Vörös Hadsereggel érkezett vissza Magyarországra, ahol a hadsereg és a pártvezetés közt volt összekötő, majd részt vett az állami szervek megszervezésében. 1945-ben kötött házasságot – a szintén „pártmunkás” – Kiss Gizellával. Apósa, Kiss Lajos szintén a mozgalom „kipróbált harcosa” volt: Kiss részt vett az 1919-es „proletárforradalomban”, román fogságba került, majd Bécsbe emigrált, később Olaszországban és Jugoszlávi-

³⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 852–857., 879–884. o.

³⁹ Uo. 930–931. o.

⁴⁰ Uo. 1031–1032. o.

⁴¹ Sziklai Sándor életéhez lásd: *Sziklai Sándorné: Lobogó élet. (Élmények és gondolatok)* Budapest, 1984. (a továbbiakban: *Lobogó élet*); *Sziklai Sándorné: Sziklai Sándor. In: Forradalmárok, katonák.* (Szerk. *Hetés Tibor.*) Budapest, 1968. (a továbbiakban: *Forradalmárok, katonák*) 173–186. o.; *Hadtörténelmi Levéltár Tanulmánygyűjtemény* (a továbbiakban: HL TGy.) 2967. *Sziklai Sándorné: Sziklai Sándor élete.* 1–19. o.; HL TGy. 3195 *Sziklai Sándorné: Útban hazafelé.* (a továbbiakban: HL TGy. 3195) 610–815. o., *Hunyadi Károly: A munkás-paraszt hatalom védelmében.* Budapest, 1981. 224–225. o.

ában tartózkodott. 1944-ben a földosztó bizottság tagja, 1945-ben a Nemzeti Bank egyik szervezője, Budakeszin 1950-től a Prés és Kovácsoltáru Gyár üzemi bizottságának elnöke, pártbizottsági tag, végül 1956-ig a Hazafias Népfrent budakeszi elnöke volt.⁴²

Budakeszi is belesett a főváros körül kialakítandó „vörös övezetbe”, így több, mint 70 családdal együtt Sziklaiék is itt kaptak juttatott ingatlant. A család részt vett a helyi tanácsi munkában. Sziklai 1948-ban ezredesként a Honvédelmi Minisztériumban és a hadsereg pártbizottságában dolgozott. Sziklainé egyik tanulmányában leírta, hogy férje karrierjében 1949 után bizonyos törés következett be, mivel volt „spanyolosként” zaklatások érték, előmenetele megrekedt, majd az 1953-as változásokkor szintén több hátrány érte a családot.⁴³ Sziklai 1953-tól a Hadtörténeti Intézet, 1956 tavaszától haláláig a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka volt.

A bírósági eljárás megindítása – a Sziklai-Kiss-ügy hivatalos változata

A vádiratokat elfogadva 1957. június 26-án elrendelték „Fehér István és társai” ügynek tárgyalását, „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel” miatt. A Fővárosi Bíróságon dr. Kelemen Gézáé tanácselnök július 5-én megkezdte az ügy nyilvános tárgyalását. Az 1–8. rendű vádlottak (Fehér, Tóth Miklós, Tóth István, Tóth Lajos, Ács Vendel István, Farkas Pál, Horváth Zoltán és Schrödel Mária) disszidáltak, így csak a 9–17. rendű vádlottakat állították elő. A tárgyalást ekkor elnapolták, majd augusztus 9-től kezdve három hónapon keresztül folytak a nyilvános tárgyalások.⁴⁴

A hatóságok kezdetben bizonytalanok voltak az ügy minősítésében. Sziklai halálával kapcsolatban hol a „fegyveres támadás”, hol a gyilkosság, hol az öngyilkosság kifejezés olvasható az iratokban, vagy egyszerűen azt írják: Sziklai és Kiss az események során életüket veszítették. Haláluknak „hivatalos verziójáról” részletesen olvashatunk a periratokban. A Fővárosi Bíróság Népbírósági Tanácsa 1957. november 4-én kihirdette az elsőfokú ítéletet, és az ebben rögzített tényállás később sem módosult jelentősen.

A bíróság értékelése szerint Budakeszin már október 23. előtt „érezhető volt az ellenforradalom előszele”, annak „jelszavát” már korán „hirdették”, közeledett „a leszámolás órája”.⁴⁵ Az iratok állítólagos röpcédulákat emlegetnek, melyek egy bizonyos „Magyar Nemzeti Ellenállási Mozgalom” nevében fenyegették a „kommunistákat”, a „sváb vagy ontorlóit”.⁴⁶ Sziklai felesége és anyósa a nyomozás során a családot ért személyes fenyegetésekről és támadásokról számolt be, és a bíróság a tényállás megállapításakor is hivatkozik ezekre.⁴⁷

⁴² ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 202. o.

⁴³ HL TGY. 3195 730–734., 748. o.

⁴⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1058–1062. o.

⁴⁵ Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 68., 137. o.

⁴⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 68. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 497., 1206. o.

⁴⁷ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 68. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 531–533., 709–712., 1113. o.

A bíróság megállapítása – tehát a „hivatalos verzió” – szerint⁴⁸ az „ellenforradalom” kitörésekor Fehér István, Máriy László, Straub János és Horváth Zoltán fegyveresen tevékenykedtek Budapest különböző pontjain, valamint velük tartott Schrödel Mária budapesti lakos is. Budakeszire hazatérve a „felcsigázott” hangulatú helyieknek beszámoltak élményeikről, majd Máriy, Máriyné, Schrödel és Fehér Máriyék lakhelyén az „ellenforradalmi harcokban” való részvételt tervezték.

Október 25-én Máriy, Gárdonyi, Horváth, Lendvai és mások (kb. 40–50 fős tömeg) fegyverszerzés céljából a Szabadságharcos Szövetséghez vonultak, majd átmentek a pártszékházhoz, ahova az ottani funkcionáriusok lebeszélése ellenére erőszakosan behatoltak, és a védekezés céljából oda szállított puskákat és kézigránátokat szétosztották. Eközben Máriy és Lendvai Dániel hangadóként viselkedtek (Gárdonyi és Horváth is jelen voltak). A tömegből kommunistaellenes kijelentések hangzottak el, a szintén jelen lévő Sziklainak pedig azt mondták: „rád is sor kerül.” Ezután a fiatalok a Mocsnek-vendéglő melletti erdőben elrejtették a fegyvereket, de a Budapestre készülő csoport tagjai (Máriy, Fehér, Horváth, Lendvai, Mihály, Schrödel, két Tóth testvér) végül Máriyné kérésére hazamentek. Eközben Straub és Horváth a szovjet emlékmű felrobbantását tervezték.

Az október 25-i „megbeszélést” követően másnap többen (köztük Máriy, Schrödel, Fehér, a három Tóth testvér, Ács, Mihály, Gárdonyi, Lendvai, Farkas) gyülekezni kezdtek a vendéglő feletti útszakaszon (tehát közel a Sziklai-házhoz), majd fák kidöntésével barikádokat építettek, és igazoltatásokat végeztek. Ekkor szétosztották a fegyvereket, de kevésnek találták azokat. Fehér vetette fel, hogy Sziklaitól akár erővel is elveszik a fegyverét, tehát „előre megfontoltan” indultak támadásra.

Így Máriy, Fehér, Tóth Miklós és Tóth István puskákkal és gránátokkal felszerelve a házhoz mentek, Schrödel és Máriyné fegyvertelenül követte őket. Sziklai és Kiss, miután a központi szervektől nem kaptak segítséget, már előző nap egy ismerős családhoz küldték az asszonyokat és a gyerekeket, majd védelemre rendezkedtek be a házban. 26-án reggel Kissné és a látogatóba jött Varjaski Milánné (a család régi, jugoszláviai barátja) visszajöttek, majd megegyeztek, hogy a gyerekekkel mégis visszatérnek a házba (Kissné elment értük, Varjaskiné a házban maradt). Mikor a „támadók” megérkeztek, Máriy erőszakosan a fegyvert követelte Sziklaitól. Fehér és Schrödel közben levették a zászlót a ház faláról, Schrödel pedig átvitte azt az út túloldalára. Sziklai „csendesíteni próbálta” Máriyt, majd a hátsó bejáráthoz küldte. Itt Kiss szintén próbálta nyugtatni Máriyt, de az ismét a fegyvert követelve az első ajtóhoz rohant, rászólt Sziklaira, hogy ne merjen telefonálni, egyik társa pedig elvágta a telefonvezetékét. Máriy a kezében lévő gránáttal beverte a bejáratú ajtó üvegét. Sziklai így az „egyre durvábbá váló követelőzés” elhárítására felvette szovjet TT pisztolyát, a belső szobába küldte Varjaskinét, és önvédelemből Máriyra lőtt, aki a golyó találatától elesett. Máriyt a társai a közeli Mocsnek-ház udvarába, majd a Korányi szanatóriumba szállították. Ezután Tóth Miklós bedobott egy gránátot, mely repeszeivel könnyebben megsebesítette Kisst és Sziklait a lábuk szárán. A gránátból kirepülő összekötő gyűrű pedig betörte Sziklai orrgyök feletti koponyacsontját, így az ezredes elveszítette eszméletét, arca füstös lett.

⁴⁸ Az események „hivatalos” összefoglalását lásd: BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 68–86., 128–135. o.

A támadásban szünet következett, ezalatt a család egyik barátja, Wachsler Sándorné benézett a házba, majd a felfordulást látva rémülten elrohant. Kiss – reménytelennek ítélve helyzetét – jobb halántékánál Sziklai pisztolyával föbe lötte magát, miután Varjaskinét is tájékoztatta, mire készül. Varjaskiné hátul, a kerten keresztül tudott elmene-külni: fiatalok igazoltatták, de végül elengedték. Ezután megérkezett a támadók „második hulláma”: ezzel a csoporttal érkezett a barikádtól Tóth Lajos, Ács Vendel István, Farkas, Horváth, Mihály és Straub. Bekerítették a házat, majd fegyverekkel, gránátokkal szabályos ostromot indítottak Sziklaiék ellen. Gárdonyi a közeli Rózsa utca sarkáról figyelte az eseményeket, Lendvai pedig hazament.

A lövöldözés után Farkas, majd társai behatoltak az épületbe, miközben „több száz fő” kíváncsiskodó érkezett a helyszínre, köztük Takács, Barabási, Dömény, Dombi és Bokor. A tömegből egyesek további erőszakra buzdítottak. Ezután többen – köztük Fehér, Tóth István és Tóth Miklós, Dombi – a bejárati ajtó előtti lépcsőn leráncigálták az eszméletlenül fekvő Sziklai és kihúzták a ház elé, ahol karóval, kerítésléccel, doronggal ütlegelték, rugdosták, köpködtek, gyalázták. Dombinak a vonszoláskor kezében maradt Sziklai csizmája, amit feldobott egy fára. Ezután részt vett a bántalmazásban, Bokor pedig bottal ütlegelt. Takács kommunisták ellen és faji alapon izgatott: „Gyerünk a zsidókhoz, gyerünk Groszmann Olgához”, „menjünk Katushoz”. Dömény pedig Sziklai párttagsági könyvét és kereseti céduláját lobogtatva hangoztatta, hogy „azért van nyomor”, mert a „kommunista vezetők ilyen keresettel rendelkeznek”. Ezután viszont védelmébe vette Katus István karhatalmistát és a történeken sajnálkozó Nagy Sándornét. A tömeg közben szétverte a lakást, elvitték Sziklai fegyverét, néhányan Sztálin-képet és egy gyalázkodó feliratú táblát tettek Sziklai testére, kezébe tették igazolványát, kitüntetésait pedig mellébe szúrták. Később megverték a házat bezáró Farkas Ignác tanácsstagot.

A „tényállás” szerint, a helyszínre érkező orvosok – Ostoros és Eckhardt – felületesen vizsgálták meg a testeket, a házban láttak egy baltát és egy véres zsebkendőt, így tévesen Sziklainál és Kissnél a halotti anyakönyvben a következőket jegyezték fel: „Lövés a koponyán, elvérzés”, illetve: „fejszével fejbe verték, olyan agysérülés, mely azonnali halált okozott”, pedig Sziklai a gránátrobbanás és a bántalmazások együttes következményeibe halt bele, Kiss pedig öngyilkos lett. A testeket először november 2-án temették el, következő napon kihantolták és elszállították a holttesteket, majd november 10-től a Kerepesi temetőben feküdtek, egészen a későbbi exhumálásig és vizsgálatig. A család többi tagja menekülni kényszerült, miután értesültek a történetekről.

A tényállás ismertetése után a vádlottak cselekményeinek jogi minősítéséről szóló részben és a büntetés kiszabásakor az eseménysorozatot párhuzamba állították 1956 egyéb „kilengéseivel”, az „országos ellenforradalommal”. Az iratokban ez áll: a budakeszi események „a magyarországi ellenforradalmi események jellegét világították meg”, „a bünper leleplezte az ellenforradalom fasiszta jellegét is”. Az „országos kibontakozást megelőző” budakeszi eseménysorozat mintegy előfutára volt a későbbi „ellenforradalomnak”, melynek célja az államrend megdöntése, eszközei és jellemzői a „fegyveres harc, rablás, gyilkosság és fosztogatás”, „szadista gyilkosság”, „emberélet elleni kíméletlenség”.⁴⁹

⁴⁹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 136–137. o.

A fentiek egyértelműen mutatják, hogy Sziklai Sándor halálának igyekeztek országos jelentőséget adni, a budakeszi esetről kreált képet szervesen beillesztették a forradalomról a megtorlás során alkotott koncepcióba. A Sziklai-háznál történt fegyveres konfliktust megpróbálták összemosni a nemzetőrség tevékenységével, illetve a Budakeszin lezajlott egyéb eseményekkel: bár a későbbi „szervezkedést” „tapasztaltabb ellenforradalmárok” (Bódi és társai) vették kézbe, de a vádlottak közül Fehér, a három Tóth, Horváth, Farkas és Straub is később nemzetőrként vett részt az „ellenforradalomban”.⁵⁰

A bíróság ítéletet hirdet

Mivel augusztus 21-én az ügyész indítványt terjesztett be vádkiterjesztésre, a vádlottnak végül nem csupán „szervezkedésért”, hanem többek között gyilkosságért, illetve annak kísérletéért is felelniük kellett.⁵¹ Mindennek alapján az elsőfokú bíróság 1957. november 4-én kihirdette az ítéletet „Fehér István és 16 társa” ügyében. Ekkor két vádlottat ítétek halálra: a külföldre távozott Fehér Istvánt és Tóth Miklóst, akiket egyaránt bűnösnek találták egy rendbeli gyilkosság és egy rendbeli gyilkosság kísérlete, valamint rablás büntetésében, ezen kívül Fehért „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésében”, Tóth Miklóst pedig „szervezkedésben való részvételben”. Tóth István életfogytiglant kapott, míg a többiekre összesen több, mint 100 év börtönbüntetést róttak ki, továbbá majdnem minden vádlottat vagyonekobjázzal és (különböző mértékű) egyes jogoktól való eltiltással sújtottak. A vádlottak terhére rótt bűntettek elsősorban szervezkedésben való részvétel, gyilkosság kísérlete, rablás, szándékos emberölés, illetve izgatás voltak.⁵²

A bírósági eljárás azonban még nem ért véget. Még az elsőfokú ítélet kihirdetésének napján megszületett a fellebbezési óvás súlyosbításért, mivel „különösen figyelembe veendő, hogy úgyszólván még a budapesti ellenforradalmi tobzódásokat is megelőzve Budakeszin állami és pártfunkcionárius élete ellen bűncselekményt követtek el”.⁵³

1958. június 16-án – ekkor már zárt keretek közt – a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsán dr. Mecser József tanácsvezető bíró vezetésével megkezdődött a fellebbviteli tárgyalás. Az ügyési fellebbezés szerint Schrödel és Dömény cselekményének minősítése téves volt, illetve többeknél túl enyhe ítélet született. A védők előzőleg szintén nyújtottak be fellebbezéseket, de Takács, Straub, Barabási, Lendvai, Gárdonyi, Bokor és Dombi hamarosan visszavonták fellebbezésüket. A bíróság ezúttal a Sziklai-háznál történt, a hivatalos verzió szerint beállított eseménysorozatot az „ellenforradalom” leghírhedtebb „rémítettei” közé sorolta: az elkövetők „zárt egységben katonai rendben” támadtak a házra, a „módszerek ugyanazok voltak, mint Budapesten a Köztársaság téri partház ostrománál” – olvasható az iratokban.⁵⁴ A súlyosabb ítéleteket indokoltnak tartották, értékelésük szerint a támadás „valósággal mintát” szolgáltatott a Köztársaság téri, miskol-

⁵⁰ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 87., 129. o.

⁵¹ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 1138–1140. o.

⁵² Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 54–59. o.

⁵³ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 1043. o.

⁵⁴ Uo. 1270–1276. o.

ci, és mosonmagyaróvári vérengzésekhez. A Dömény által elkövetett „rend elleni gyűlöltre” izgatás „a későbbiek során az ellenforradalom egyik bevált módszerévé vált”. Mivel a vádlottak gátlástalan módon követték el „népi demokratikus rendszer” elleni tetteiket, nem tekinthetők „megtévesztett dolgozóknak”.⁵⁵

Így a június 21-i tárgyaláson – a „dolgozó nép megvédésének érdekében”⁵⁶ – kihirdették az újabb ítéletet. A bíróság másodfokon – a cselekmények minősítéseinek érintetlenül hagyásával – Tóth Lajos, Ács Vendel István, Farkas Pál, Horváth Zoltán, Schrödel Mária, Mihály István és Dömény László esetében új ítéleteket hozott. Tóth Lajos és Horváth Zoltán (4., illetve 7. rendű vádlottak) halálos ítéletével immár négyre nőtt az ügyben halálra ítélték száma – de mivel ők is disszidáltak, az ítéletet nem lehetett végrehajtani. Ács és Farkas büntetését életfogytiglanra növelték, míg Schrödel 10 évet, Mihály a vagyonelkobzás érintetlenül hagyása mellett 15 év börtönt és 10 év közügyektől való eltiltást, Dömény pedig 8 év börtönt, teljes vagyonelkobzást és 5 évnyi eltiltást kapott. A többiek ítélete – egyenlőre – változatlan maradt.⁵⁷

Az „ügy” kiagyalói a négy halálos, de végrehajthatatlan ítélettel továbbra sem érték el céljukat. Élve a lehetőséggel, 1958. szeptember 22-én a Legfőbb Ügyészség – feltehetően ismételt felsőbb utasításra – azzal az indokkal, hogy „a kiszabott büntetések aránytalanul enyhék”, törvényességi óvást nyújtott be. Az Ügyészség újabb értékelése szerint Takács, Bokor, Dombi és Barabási cselekményei nem szándékos emberölésnek, hanem gyilkosságnak minősítendők, miután – olvasható az indoklásban – nevezettek részt vettek a súlyosan sérült Sziklai megverésében, vagyis felelőssé tehetőek az ezredes meggyilkolásáért. Az Ügyészség szerint helytelenül cselekedett a bíróság, amikor a vádlottak tetteinek „politikai vonatkozásait jogilag értéketlenül hagyta”.⁵⁸

A Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa (ismét dr. Mecsér Józseffel az élen) az Ügyészség betérjesztése alapján 1958. november 3-án újabb határozatot hozott, melyben Straub, Lendvai, Gárdonyi, Takács, Barabási, Dombi és Bokor esetében hatályon kívül helyezték az elsőfokú – „túl enyhe”, ezért „törvénysértő” – ítéleteket.⁵⁹ Barabási és Dombi a bíróság szerint Sziklai kivonásában, rugdosásában vettek részt, Takács viszont karóval vágly kerítésléccel hatolt be a házba, majd kint véres kezét törölte, Bokor pedig karóval ütlegelt. Dombinál és Barabásinál enyhítő körülménynek vették, hogy nem használtak karót, Dombi megvédte Tóth István párttitkárt, Barabási pedig a ház felgyújtása ellen emelt szót. Takács arról beszélt, hogy „egyet elrendeztem, most megyek a másikhöz” – „jól megjárta Sziklai”, Bokor pedig Rajeczki Béla pártfunkcionárius fenyegette, hogy „lőgni fog a többiekkel együtt a piactéren”. Az elkövetőket nem érthették váratlanul az események, ugyanis korábban „ellenforradalmi hangulat” uralkodott Buda-keszin, Sziklai ellen is „vérfürdő volt tervbe véve”, tehát az ölés előre megfontolt volt, így gyilkosságnak minősül.⁶⁰

⁵⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 40–43. o.

⁵⁶ Uo. 42. o.

⁵⁷ Uo. 30–43. o.

⁵⁸ Uo. 47. o.

⁵⁹ Uo. 53. o.

⁶⁰ Uo. 48–51. o.

A „politikai” vonatkozások kapcsán az iratok leszögezik: „Budakeszin történt az ellenforradalom véres, terrorisztikus módszereinek a kipróbálása”, a Sziklai ellen elkövetett „gyilkos merénylet politikai demonstráció kívánt lenni a népi demokrácia híveinek megfélemlítésére a hatalom mielőbbi átvételének lehetővé tétele céljából”. A vádlottak a „munkás- és parasztosztályok árulói”, így társadalmilag rendkívül veszélyesek.⁶¹ Továbbá a bíróság szerint Straub részt vett a budapesti harcokban, Lendvai és Gárdonyi pedig a barikádépítésben vettek részt, amivel a budapesti „ellenforradalmi harcokat” segítették, így az ő esetükben is indokolt a súlyosbítás.⁶²

Ennek alapján a bíróság egy rendbeli gyilkosságért és „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvételért” Takács Kálmánt és Bokor Jánost (a 13., illetve 16. rendű vádlottakat) halálra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte, míg Dombi és Barabási ugyanezért életfogytiglant, teljes vagyonek Kobzást és egyes jogoktól való 10 év eltiltást kapott. Gárdonyinál és Lendvainál az új ítélet 8 év börtön, teljes vagyonek Kobzást és 5 év eltiltás, míg Straubnál életfogytiglan, teljes vagyonek Kobzást, illetve 10 év eltiltás volt.⁶³

Figyelemre méltó, hogy a legutóbbi ítéletnél az 1–8. rendű vádlottakkal (akik disszidáltak) már nem foglalkoztak, ezzel szemben most a jelenlévők közül azokra került sor, akiknek az ítéletét másodfokon érintetlenül hagyták, tehát a jelenlévők közül csak Mihály István és Dömény László ítéletét nem módosították, mindenki másét igen. A korábbi bírósági eljárások folyamán „csak” a külföldre menekült vádlottakra mondtak ki halálos ítéletet, akiket így nem lehetett kivégezni. Tehát Sziklai és Kiss haláláért végül összesen hat embert ítéltek halálra, akik közül két főt – Takács Kálmánt és Bokor Jánost – 1958. november 6-án kivégeztek.⁶⁴

Mindez véleményem szerint arra enged következtetni, hogy a harmadik per célja az volt, hogy a megtorlás során ténylegesen végrehajtható, súlyos, ezek között halálos ítéletek szülessenek.

Kérdőjelek és magyarázatok Sziklai és apósa halálával kapcsolatban

Mi történt Budakeszin valójában? A Sziklai–Kiss-eset tényleg a „hivatalos verzió-nak” megfelelően játszódott le? A kutatások során feltárt ellentmondások és bizonyítékok alapján véleményem szerint megválaszolhatóak a fenti kérdések.

A nyomozati- és periratokat figyelmesen tanulmányozva számtalan visszaélésre, szabálytalanságra utaló jelet véltem felfedezni, amelyek megvilágítják a megtorlás koncepció-jellegét. A vádlottak és a tanúk vallomásai rendkívül ellentmondásosak, sok tanúvallomás egyértelműen hiteltelenül hat, a bíróság pedig sok esetben csak a vádlottakra nézve terhelő bizonyítékokat fogadta el. A vádlottak a tárgyalásokon számos esetben hivatkoztak arra, hogy korábban rögzített vallomásaikat kényszer, fenyegetés vagy éppen

⁶¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 51–51/a.

⁶² Uo. 52. o.

⁶³ Uo. 44–53. o.

⁶⁴ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 1803. o.

ígéretük hatására írták alá. Ráadásul az egykori tanúk beszámolóí és más bizonyítékok alapján egészen más kép rajzolódik ki az 1956. október 26-án lezajlott eseménysorozatról.

Az 1957. november 4-én született első ítélet indoklásában a bíróság kitért annak „hivatalos” magyarázatára, miért születhetett az eljárás során annyi ellentmondásos vallomás. A bíróság szerint ugyanis a vádlottak közösen összebeszéltek abban, hogy terhelő vallomásaikat visszavonják, vonakodó társaikat pedig szintén próbálták „rábírní, erőszakolni”, hogy módosítsák vallomásaikat. A bíróság szerint bár több, mint 80 tanút hallgattak ki, „ennek ellenére kevés volt azoknak a száma, akik a Sziklai ház ostromának körülményeiről, különösen pedig az egyes vádlottak szerepéről tettek tanúvallomást”, mivel a kihallgatottak egy része – politikailag állást foglalva – menteni akarta a vádlottakat, valamint „a demokratikus érzelmű emberek közül csak igen kevesen tartózkodtak a ház ostroma idején annak környékén”. Akik pedig mégis „összinté” vallomást tettek, azokat inzultusok, fenyegetések érték, így félelemből változtatták vallomásaikat.⁶⁵

Az tény, hogy a nyomozás során, az ügyészségen, valamint a tárgyalásokon tett vallomások sokszor eltértek egymástól, de mindennek a jelek szerint a fentiekől eltérő oka volt.

Straub János például többször próbálta a per során szerepét tisztázni. A nyilvános tárgyaláson történt meghallgatásakor elmondta, hogy Budapesten nem vett részt fegyveres harcban: nézelődött, összetalálkozott Horváthtal, Máriytyval és Fehérrel. 25-én mások beszámolója alapján értesült a párháznál történekről, aztán pedig Máriyty, Fehér és Horváth beszéltek arról, hogy részt vehetnének a budapesti harcokban, de ezt ő ellenezte, így megegyeztek, hogy visszaadják a fegyvereket a Szabadságharcos Szövetségnek. Emlékműrongálásról nem is beszélt, és azt sem tudta, ki és mikor építette a barikádot. A lövésre, majd robbanásra ment a házhoz, ahol tanúja volt, amint néhányan a berendezést rongálták, mások pedig kihúzták a testet. Nemzetőrként rendfenntartási feladatokat látott el, november első napjaiban hazafelé Nagykovácsiban találkozott Király Bélával és Dudás Józseffel, majd Dudással együtt tartóztatták le.⁶⁶ Előadása közben többször is felhívta a bíróság figyelmét arra, hogy a nyomozati kihallgatási jegyzőkönyvet csak félig ismertették vele, nem jól rögzítették vallomását. Valójában fegyvertelenül érkezett a helyszínre, és azért vallotta korábban ennek az ellenkezőjét, mert megfenyegették, hogy addig „rohadhat” a zárkában, míg nem vall.⁶⁷ Májusi észrevételeiben pedig azt írta, hiába kérte, hogy a jegyzőkönyvet kiegészíthesse.⁶⁸

Lendvai Dániel váltig állította, hogy a párháznál Máriytyval, Horváthtal, Gárdonyival és másokkal csak zászlót kért békés felvonuláshoz (fegyver egyáltalán nem is volt nála, csak a zászló), a Sziklai-ház elleni támadáskor és utána pedig még csak nem is tartózkodott a helyszínen, hanem otthon volt (ez utóbbi védekezését végül a bíróság is elfogadta, hiszen többen igazolták).⁶⁹ A tárgyaláson pedig elmondta, hogy Fehér és ő is jóban volt Sziklaiékkal (tehát nem volt okuk megtámadni őket), valamint Straubhoz hasonlóan arról számolt be, hogy korábbi vallomásai nem fedik az igazságot. Korábban ugyanis az

⁶⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 88–90. o.

⁶⁶ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 1066–1072. o.

⁶⁷ Uo. 1066., 1067., 1068. o. Vö. BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 195–200. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 969. o.

⁶⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1033–1035. o.

⁶⁹ Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 101. o.

internálástól való félelmében állította, hogy segített a barikadépítésben, és az egészről mindössze annyi igaz, hogy reggel – még az események előtt – a barikádnál járt.⁷⁰

Mihály István a tárgyaláson nyíltan szót emelt a nyomozáskor őt ért jogtalanságok ellen. Elmondta, hogy az előzetes letartóztatásban állandóan bántalmazták, verték, a nyomozó pedig fenyegette, hogy „megtanítja gondolkodni”. Elsősorban Straubra és Lendvaira kellett terhelő vallomást tennie – végül a verésektől való félelmében mindent aláírt.⁷¹ (A február 5-i letartóztatásáról szóló dokumentumban egyébként azt írták, hogy „élet szeretetén keresztül meg lehet fogni”⁷² – ezt a jelek szerint a nyomozó szervek ki is használták). Ennek megfelelően a nyomozáskor tett vallomásaiban valóban az áll, hogy Straub Horváthtal tervezte az emlékmű felrobbantását, majd puskával a házhoz rohant, és Lendvai Dániel is fegyverrel ment a házhoz.⁷³ Mihály a bíróságon ezzel szemben lényegében Straubbal egybehangzóan írta le az eseményeket. Szerinte Horváth beszélt robbantásról, aminek hatására ő maga a fegyverek elrejtése mellett döntött, mivel féltette az emlékmű közelében lévő gyógyszerterát. Straubbal később – a fegyverek visszaszolgáltatására készülve – a rejtékhelyet keresték, eközben hallottak egy lövést. Csak hazafelé látta Sziklai kivonszolt testét. Arról is beszámolt, hogy nem tudnak a szállításkor vádlott-társaival összebeszélni.⁷⁴

Gárdonyi József a nyomozati és az ügyészségi vallomásaival ellentétben a tárgyaláson már azt állította, hogy a pártháznál 25-én Straub, Fehér és a Tóth testvérek valójában ott sem voltak, ahogyan másnap Barabási sem volt jelen a Sziklai-háznál. A támadásban ő maga nem vett részt, hanem a robbanások után egy másik férfival (Fogarasi Zoltánnal, aki később valóban igazolta is) figyelte az eseményeket a Rózsa utca sarkáról. Elmondása szerint a börtönben őt is súlyosan bántalmazták, a nyomozók pedig fenyegették.⁷⁵

Takács Kálmán nagyjából mindenhol ugyanazt vallotta, mégpedig hogy aznap a borbélyhoz készült, amikor a Sziklai-ház felől zajokat hallott. Kíváncsiságból a tömeggel a helyszínre indult, ahol látott valakit gránátot dobni, illetve gyerekeket kövel dobálni, majd benézett a házba. Kifelé menet a történeletről érdeklődött, majd Groszmann Olga után kérdezett, akit a faluban „hírharangnak” ismertek. Keze favágás közben sérült meg, ezért be volt kötve – innen eredhet, hogy a háznál kezét törölte. Az ütlegetésben, kihúzásban, izgatásban nem vett részt.⁷⁶

Igen érdekes és sokat elárul az eljárásról mindaz, amit Barabási Ferenc vallomásaiban és későbbi kegyelmi kérvényében állított. Ő a végsőkig – még évek múltán a börtönből is – próbálta bizonyítani igazát. A kihallgatások során tagadta, hogy részt vett volna

⁷⁰ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 970., 1036., 1073–1076. o. Vö. BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 253–257. o.; ÁBTL V-142293 72–74. o.

⁷¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1079., 1080., 1084. o.

⁷² ÁBTL V-142293 82. o.

⁷³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 274–275. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 559–562. o.

⁷⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1079–1084. o.

⁷⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 306–319. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 320–321., 972–973., 1085–1089. o.

⁷⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 340–345., 974–975., 1090–1091. o.

Sziklai bántalmazásában – ehelyett arról számolt be, hogy fia keresésére indult, miután értesült a lövésekről. A Fő út és az Erkel utca sarkáról (kb. 200 méterről) látta a kint fekvő testet, de nem ment annak közelébe sem. Ezután találkozott az úton lefelé jövő Takácsal. A házhoz nem ment, másokkal téveszthették össze, hasonlóság alapján.⁷⁷ A jelek szerint az ő nyomozáskor tett vallomásait is manipulálták, mivel később elmondta, hogy a nyomozati anyagban leírtak egy része nem tőle származik: vagyis nem hallotta Takácsot, hogy azt mondta volna, „egyet elintéztem, most megyek a másikhoz”. Ez szerinte azért fordulhatott elő, mert rossz látása miatt nem szokta elolvasni, amit aláír.⁷⁸ 1963. január 19-én írott kegyelmi kérvényében további megdöbbentő részleteket árult el az eljárás egyes részleteiről. Az ellene valló tanúk a tárgyalások fejleményeihez igazodva valótlanságokat állítottak, Bokor pedig saját bevallása szerint azért vallott ellene, mert a nyomozáskor azt mondták, hogy őmiatta vitték be – hamis vallomásáért bocsánatot is kért Barabásitól. Egy másik tanút, Lendvai Mihályt (Dániel testvérét) pedig a tárgyaláson a tanácselnök (Kelemen Gézáné) durván megfenyegette, hogy tartsa fenn nyomozati vallomását (vagyis vallja azt, hogy Barabási ott volt a háznál), különben őt is a vádlottak közé ülteti. Ennek hallatán Lendvai Mihály remegve mindenre igennel felelt. Barabási ügyvédje pedig később azért vonta vissza a fellebbezést, mert „jobb a 13 év, mint a köté”. Barabási azt is említi, hogy korábban mindent aláírt, mert azt hitte, nem ítélik el ártatlanul, most mégis börtönben van, pedig semmit sem csinált, és bízik benne, hogy igazza előbb-utóbb kiderül.⁷⁹

Dombi Béla saját szerepéről végig ugyanazt vallotta: akkor ért a helyszínre, mikor Sziklai már kint feküdt mozdulatlanul, és ő maga csupán annyit tett, hogy Sziklai egyik csizmáját – ami előzőleg valahogy lekerült a lábáról – bedobta a ház felé, hogy nehogy elopják, de a csizma fennakadt egy faágon. Ismerőst vagy vádlott-társait nem látta a helyszínen (Tóth Istvánt kivéve).⁸⁰ Aztán az 1957. szeptember 11-i tárgyaláson érdekes módon hirtelen megváltoztatta vallomását: felszólalt, hogy „most jött el az ideje”, hogy őszintén bevallja, részt vett Sziklai kivonszolásában.⁸¹ Későbbi fellebbezésében azzal védekezett, hogy nem láthatta, hogy Sziklai él, és a lépcsőn nem is vonszolta a testet, így nem akart ölni.⁸²

Érdekes a később kivégzett Bokor Jánosnak az eljárás során tanúsított magatartása. A tárgyaláson és a korábbi vallomásai során állította, hogy a robbanások hallatán sietett a Sziklai-ház közelébe lakó anyjához, majd miután a jelenlévők kivonszolták Sziklait, ő is kiment a testhez, és felháborodott, hogy Sziklai megölte apósát. Vallomásait folyamatosan változtatta, saját bevallása szerint a kihallgatótiszt, illetve vádlott-társai és ügyvédei ígéretei, tanácsai hatására. Így hol azt állította, hogy ő is bottal sújtott a testre, hol pedig azt, hogy nem tett ilyet.⁸³ Vádlott-társai közül többekre terhelő vallomást tett, ám olyan személyeket is látni vélte a helyszínen, akik valójában ott sem voltak (így például

⁷⁷ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 366–368., 976., 1100. o.

⁷⁸ Uo. 1013. o.

⁷⁹ Uo. 1356–1359. o.

⁸⁰ Uo. 411–413., 981–982., 1037., 1101–1102. o.

⁸¹ Uo. 1152–1153. o.

⁸² Uo. 1378–1380. o.

⁸³ Uo. 862–867., 922–927., 968., 1094–1096., 1265, 1400–1401. o.

Lendvai Dánielt és Barabásit).⁸⁴ Barabási ellenben a már idézett kegyelmi kérvényében is leírta, illetve a bíróságon is elmondta, hogy Bokor az egyik tárgyalás után bocsánatot kért tőle és társaitól valótlan állításaiért, ennek ellenére Bokor a tárgyaláson később mégis fenntartotta állításait.⁸⁵

Dömény László vallomásait nagyjából a következőképpen lehet összefoglalni: két alkalommal járt a helyszínen, ahol ugyan látta Sziklai testét, a házban pedig baltát és véres zsebkendőt, de sem izgatással, sem tettelesen nem kapcsolódott be az eseményekbe. Védelmébe vette a történeteken sajnálkozó Nagy Sándornét és Katus István karhatalmistát is, mikor a tömegben néhányan ellenségesen emlegették őket (egyébként maga Nagy Sándorné is megerősítette ezt).⁸⁶ A bíróság szerint viszont először kommunistaellenes hangulatot keltett a fizetési cédulával és a pártkönyvvel, másodszer viszont védelmébe vette Katust és Nagy Sándornét.⁸⁷ Ez meglehetősen ellentmondásos megállapítás, mint ahogyan ezt Dömény is leírta a fellebbezésében: hiszen nem tanúsíthatott rövid időn belül kétszer teljesen más magatartást. Ráadásul az ellene valló tanúk sem voltak biztosak állításaikban, illetve nem egybehangzóan számoltak be a látottakról.⁸⁸

Tehát a vádlottak állításai alapján a „hivatalos tényállástól” sok szempontból eltérő kép rajzolódik ki a Sziklai-háznál történetekről és az előzményekről. Azonban nem kerülhető meg azon tanúvallomások vizsgálata sem, amelyek felhasználásával a bíróság végül másképp írta le az eseménysorozatot.

Máryty László és felesége a Sziklai- eset „főszereplői” közé tartoztak, így természetesen a nyomozás során őket is kihallgatták. 1957. február végén és márciusban „kihallgatták” a szanatóriumban fekvő Máryty Lászlót, aki – legalábbis a jegyzőkönyvben rögzítettek alapján – nagyjából a későbbi „hivatalos verziónak” megfelelően írta le az eseményeket.⁸⁹ Fontos azonban megjegyezni, hogy a súlyosan sérült, magatehetetlen Máryty ekkorra már számos műtéten esett át, a golyó megsértette a gerincét, így deréktól lefelé béna volt, a morfiomos kezelés hatására pedig „mintegy félálomban” feküdt. Éppen ezért dr. Kelemen Endre bírósági orvosszakértő véleménye alapján nem mutatták be neki a nyomozati anyagokat, mert azokat állapotából fakadóan nem érthette, „beszámítható észrevételeket” sem tehetett.⁹⁰ Ennek ellenére a bíróság később mégis figyelembe vette a jegyzőkönyvbe foglalt állítólagos vallomást, mivel az orvosi véleménynek ellentmondó indoklás szerint Márytyt állapota a vallomástételben nem gátolta.⁹¹ A budakeszi lakosok visszaemlékezése szerint Máryty felépüléséért mindent megtettek, karhatalmisták őrizték, hogy azután rajta is megtorolhassák Sziklai halálát. Igyekeztek hiábavalónak bizonyult, mivel az orvosok végül nem tudták megmenteni Máryty életét.⁹² Máryty Lászlóné vallo-

⁸⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1094–1099. o.

⁸⁵ Uo. 1238. o.

⁸⁶ Uo. 892–893., 967., 985., 1039., 1103–1105., 1188. o.

⁸⁷ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 113–114. o.

⁸⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1413–1415. o.

⁸⁹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 174–177. o.

⁹⁰ Uo. 178–181. o.

⁹¹ Uo. 119. o.

⁹² *Domokos Kázmér*: „A Vörös nem elvtárs”. *Budakeszi Iránytű*, 2005. október. (a továbbiakban: *Domokos*) 3. o., *Kovács István*: *A gyermekkor tündöklete*. Budapest, 1998. (a továbbiakban: *Kovács*) 144. o.

másai szintén megfeleltek a „hivatalos verzióknak”, tehát elismerte a támadó fellépésüket, közben pedig azzal védekezett, hogy ő végig csitítani próbálta „izgága” férjét.⁹³ Végül nem is vonták felelősségre: április 8-án bűncselekmény hiányában elrendelték szabad lábra helyezését, április 30-án pedig ügyében befejezték a nyomozást.⁹⁴

A bíróság a tényállást főként a Varjaski Milánnétól származó adatokra alapozta.⁹⁵ Mivel Varjaskiné az események alatt végig a házban tartózkodott (visszaemlékezésében Fehér István is elismerte, hogy látott a hátsó bejáraton át kijönni egy nőt), így kézenfekvő, hogy ő lehetett – volna – az egyik legfontosabb tanú, szerepe mégis meglehetősen homályos. Bár az iratok több esetben szólnak Varjaskiné hivatalos, hazai meghallgatásának szükségességéről,⁹⁶ de tény, hogy végül Varjaskiné nem jelent meg a tárgyalásokon. Az iratok közt mindössze a Varjaskinét Jugoszláviában meglátogató Vörös Balogh István rendőr alezredes 1956. december 4-i dátumú jelentése,⁹⁷ Varjaskiné 1957. február 4-i, Kissnéhez intézett kézírásos levele,⁹⁸ valamint egy hitelesített magyar fordítással ellátott szerb nyelvű gépelt irat található meg, mely Varjaskiné 1957. augusztus 27-i szabadkai kihallgatásáról készült.⁹⁹

Ezekben a dokumentumokban Varjaskiné előadta a házban történekről mindazt, amit utána a bíróság a hivatalos tényállásban rögzített: vagyis Márity fenyegetésére Sziklai a belső szobába küldte, körülbelül ekkor egy lány levette a házról a zászlót. Ezután robbanást, lövéseket, üvegsörömpölést hallott, majd visszanézve Sziklait fejsebbel, kormos arccal a szétroncsolt ajtó előtt fekvé látta. Kihallgatásakor állította, hogy ekkor Sziklai még lélegzett. Vörös Balogh kissé zavaros jelentéséből pedig az olvasható ki, hogy a robbanás és az ajtó szétroncsolódása után Sziklainál pisztoly volt, majd csak a lövés hangok után látta Varjaskiné löporfüstös fejsebbel fekvé, amit a tanú szerint „csak közletről adott lövés” – tehát nem a hivatalos verzió szerinti kézigránát alkatrészt – okozhatott.¹⁰⁰

Egyébként a többi dokumentumban olvasható az is, hogy Varjaskiné nem tudta megmondani, pontosan ki lőtt, honnan és milyen sorrendben, a fiataloktról nem tudott pontos személyleírást adni, a fényképekről nem ismerte fel őket. Ezen felül az egész eseményt október 24-re datálta, tehát a dátumra is tévesen emlékezett. A szerb nyelvű iraton mindenesetre szerepel egy aláírás és a kézírásos levélen is. Ez utóbbi dokumentum viszont szintén kissé furcsa, hiszen itt az olvasható, hogy már január 12-én írt egy levelet, de az visszajött – így a továbbiakban ennek a levélnek a másolatát írja le, benne beszámolójával, előzőleg pedig arról ír, hogy „egy könyvből vagy füzetből” írták neki, hogy Sziklai gránáttól, Kiss pedig baltától sérült meg.¹⁰¹

⁹³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 421–422., 424–428., 430., 977–978., 1196–1199. o.

⁹⁴ Uo. 1021–1022. o.

⁹⁵ Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 119. o.

⁹⁶ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 1050., 1612. o.

⁹⁷ Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 159–162. o.

⁹⁸ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 512–513., 515–517. o.

⁹⁹ Uo. 937–949., 951–955. o.

¹⁰⁰ Uo. 1981–1990/I. 519. doboz 161. o.

¹⁰¹ Uo. 1957. év 1990/II. 520. doboz 512–513. o.

Beszámolóiban az szerepel továbbá, hogy Sziklai sebesülése után Kiss arra kérte, húzza beljebb a testet, de ő nem bírta el. Kiss szintén megsebesült, majd a konyhában föbe lőtte magát. Wachslerné (a család ismerőse, akinél Varjaskiné előző éjszaka tartózkodott) időközben megjelent a feltépett ajtóban, majd sírva elrohant. Varjaskiné végül hátul kiment a házból, az igazoltató fiatalok elengedték, ezután özvegy Molnár Lajosnénál tartózkodott Budakeszin, egészen november 2-ig. Együtt kint jártak a temetőben, ahol egy nő arról mesélt, hogy Sziklai azért ölte meg Kisst, mert nem értettek egyet politikai síkon – Varjaskiné nem merte elmondani akkor, mi történt valójában, hisz kiderült volna, hogy ő is a házban volt. November 2-án gyalog Budapestre ment nővérehez, majd 12-én hazatért Jugoszláviába.¹⁰² Wachslér Sándorné megerősítette Varjaskiné közléseit abban, hogy benézve látta Sziklait kormos, égettnek tűnő arccal, Kiss ekkor még életben volt és marasztalta (az nem derül ki, Kiss ebben a helyzetben miért marasztalta volna), egyébként fegyvereseket nem látott, csak a Márityt elszállító fiatalokat.¹⁰³

A vizsgálat során akadtak egyéb – többségében igen zavaros, ellentmondásos, szóbeszédre alapuló vagy egyenesen hihetetlen – vallomások is. Így például Szováti Ferencné, mikor 1957 januárjában a „budakeszi ellenforradalmárok” ügyében hallgatták ki, a „Sziklai-gyilkosság” egy egészen hihetetlen verzióját adta elő: Szerinte Dombi felrántotta a fejlődéssel fekvő, de még élő Sziklait, Sziklai erre beleharapott a kezébe, így Dombi társaival agyonverte, a Sziklai segítségére siető Kisst pedig Ács Vendel baltával fejbe verte.¹⁰⁴ Szovátiné fia, Szováti Ottó és még két másik tanú a nyomozáskor szintén előadta ezt a verziót.¹⁰⁵ A történet nyilvánvaló hihetlensége mellett természetesen az események egyik verziójával sem egyeztethető össze.

Czinger Istvánné, a kommunista párt helyi funkcionáriusa a nyomozáskor részletesen beszámolt a vádlottak által elkövetett erőszakos cselekményekről. Azonban saját bevallása szerint a Népbolttól figyelte az eseményeket, ami az Erkel utca sarkán van, 200 méterre a Sziklai-háztól – tehát a tárgyalás és a vizsgálatok során is világosan kiderült, hogy ekkora távolságból – ráadásul a tömegből – egyáltalán nem is láthatta világosan, mi folyt a Sziklai-háznál és kik voltak pontosan annak közelében. Amikor a tárgyaláson próbára akarták tenni, illetve helyszíni szemlét elrendelni, az ügyész ellenezte ezt. Végül azonban Czingerné vallomásai olyannyira tarthatatlannak bizonyultak, hogy maga a bíróság sem fogadta el azokat ítélezés alapjául.¹⁰⁶

A bíróság által megbízhatónak tartott, terhelő adatokkal szolgáló egyéb tanúk sem tudtak általában pontos, egybehangzó leírást adni az eseményekről. A támadás jellegéről szóló beszámolóik sem egyeznek. Néhányan azt közölték, hogy a támadók valamelyike 3-4 gránátot is bedobott a házba, illetve a házból kifelé is érkeztek lövések, gránátok, míg mások egybehangzóan állították, hogy egyáltalán nem láttak a helyszínen fegyvere-

¹⁰² BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 945–947. o.

¹⁰³ Uo. 520–522., 1116. o.

¹⁰⁴ ÁBTL V-144226 225–226. o.

¹⁰⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 770-771., 1014., 1146–1148., 1253. o.

¹⁰⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 118. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1245-1249. o. A fényképeket lásd BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 959/a., 966/a.

ket, előzőleg pedig mindössze egy-két lövést vagy robbanást hallottak. Több tanú jellemző módon a tárgyalásokon csak azután „emlékezett” ismét bizonyos részletekre, miután „igazmondásra” szólították fel őket, illetve ismertették velük a nyomozati jegyzőkönyveket.¹⁰⁷ Kirívó példa erre a vallomását percről-percre módosító Lendvai Mihály, akit a tárgyalási jegyzőkönyv szerint „igazmondásra” szólították fel, Barabási szerint viszont a tanácselnök, Kelemen Gézáné durva fenyegetése hatására változtatta állításait.¹⁰⁸ A bíróság szerint „megbízható” Mogyorósi Győző – régi párttag – a tárgyaláson korábbi vallomásaihoz képest még részletesebben számolt be a pártháznál és a Sziklai-háznál történekről. A Sziklait megtámadó, bántalmazó csoport tagjaiként olyan vádlottakat is megnevezett, akik a többi adat szerint valójában nem vettek részt semmilyen „támadásban”, illetve nem is tartózkodtak a helyszínen (mint például Lendvai Dániel, Gárdonyi, illetve Barabási).¹⁰⁹

*„Kiss bácsi úgy halt meg, mint egy mártír,
Sziklai Sándor pedig egy közönséges gyilkos”*

Tovább pontosíthatóak a történetek, ha a fentiekén túl figyelembe vesszük az egykori szemtanúk későbbi visszaemlékezéseit. Dr. Ostoros Gyula, a Sziklait és Kisst megvizsgáló orvos évekkel később nyilatkozott Fazekas Eszter és Móza Katalin cikksorozata kapcsán, majd Györkei Jenő hadtörténésznek is részletesen beszámolt élményeiről.

Elmondása szerint 1956. október 26-án 10 óra tájban hívták a Sziklai-házhoz, mert Sziklai meglötte Máriyt. A gyógyszerár és az Erkel utca között lévő parkban összegyűlt emberek figyelmeztették, hogy Sziklai lövöldözik. A ház felé közeledve pisztolylövéseket hallott, de sem a háznál, sem az utcán nem látott senkit, és a Mocsnek-ház udvarán fekvő Máriyt körülvevő fiataloknál sem látott fegyvert. Mivel nem segíthetett Máriyn, ezért tanácsára a fiatalok a közeli szanatóriumba vitték a sebesült fiatalembert. Ezután rendelőjébe visszatérve az embereknek elmondta, hogy Sziklai lelötte Máriyt. Hamarosan ismét felkereste a színhelyet, mivel az emberek újságolták, hogy meghalt Sziklai. Dr. Eckhardt György helyi állatorvossal érkezett a házhoz, ahol látta Sziklai útra kihúzott testét. Megállapítása szerint a test még meleg volt, szívdobogást nem észlelt, Sziklai homlokán lyuk tátongott. A házba belépve a rendetlenségen kívül nem tapasztalt semmi különösöt, a bútorok és az ablakok épek voltak, tehát a házban kézigránát semmiképpen sem robbanhatott. Kiss Lajos a konyhában feküdt, a kertbe nyíló hátsó ajtó előtt, fején hatalmas seb tátongott. Ostoros szerint „teste már hideg, merev, a fej körül kiömlött vér alvadt, savós volt. [...] A test helyzete kizárta azt a feltevést, hogy önkézével oltotta volna ki az életét. A lövést hátulról kaphatta a fejébe, amint a szobából kifelé akart menni.”¹¹⁰ Ostoros rövid vizsgálata során egyértelműen látta, hogy Sziklai sérülése gránáttól nem származhatott, a Kiss homlokán tátongó méretes sebet pedig meggyőződése szerint

¹⁰⁷ Lásd ehhez BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1119–1120., 1168–1169., 1251–1252. o.

¹⁰⁸ Uo. 1156–1163. o.

¹⁰⁹ Uo. 1147–1151. o.

¹¹⁰ A koronatanú... 8. o.

egy hátulról kapott golyó okozhatta, amint a koponyából távozott.¹¹¹ Egyébként a per ténymegállapításával ellentétben a budakeszi lakosok is – Ostoros véleményével megegyezően – meg voltak róla győződve, hogy Kiss előbb halt meg, mint Sziklai, ugyanis az ő vére már alvadt volt.¹¹²

Ostoros ezután sikertelenül próbálta kihívni a rendőrséget, majd Misztl Ferenc temetkezési vállalkozónak szólt, hogy a halottakat vitesse hullaházba, de az kezdetben vonakodott ettől, mert csak hatósági személy kíséretében mehetett be a házba. Végül Martin Antal tanácselnök-helyettes kíséretében kora délután a halottasházba szállították a halottakat. Arra a tényre, hogy Kiss Lajos halotti bizonyítványába mégis baltával való agyoncsapás került, Ostoros a következő magyarázatot adta. A temetés egyre csak húzódott, mivel Sziklainé el akarta szállíttatni hozzátartozóit, de a melegben a testek bomlásnak indultak, így cselekedni kellett. Martin Antal halottkémlelési bizonyítványt kért, mivel a temetkezési vállalkozó enélkül nem vállalta a temetést. Ostoros, bár tisztában volt vele, hogy Sziklai megölte apósát és öngyilkos lett, nem írhatta, hogy lövés végzett Kiss-sel, mert ezzel szükségszerűen Sziklait keverte volna gyilkosság gyanújába. Viszont emlékezett rá, hogy a konyhaasztal sarkán látott egy kisbaltát (véres kendőt bevallása szerint nem látott). Így kétségbeesésében végül amellettt döntött, hogy Kiss halálának okául fejsszével történt fejbeverést tüntet fel. A testeket így a szükséges papírok kiállítását után október 31-én a temető szélén temették el, de már november elsején megérkezett a Sziklainé által küldött halottaskocsi, ami új nyughelyére szállította a két halottat.¹¹³

Ezzel ellentétben az 1957. október 4-i tárgyalás jegyzőkönyvében Ostoros és Eckhardt vallomása egészen másképp hangzik: mindkettőjük vallomásában az szerepel, hogy bent a konyhában a balta véres zsebkendőn feküdt, és sem Kiss, sem Sziklai nem voltak még hullamerevek. Ostorosnál az is szerepel, hogy rendelőjében robbanást hallott, majd a helyszínre érve szemtanúja volt, amint gyerekek kavicsokkal dobálták Sziklai testét. A holttesteket futólag vizsgálta meg, csak annyit látott, hogy Sziklai homloka véres volt – a felületes vizsgálat miatt tévesen állapította meg a halál okát, rosszul következtetve a látottakból.¹¹⁴

Évekkel később ámuldozva értesült a jegyzőkönyvben leírtakról, ugyanis állítása szerint a bíróságon akkor csak azt kérdezték tőle és Eckhardttól, hogy életben volt-e még Kiss és Sziklai – erre elmondták, hogy már halottak voltak.¹¹⁵ Ostoros saját elmondása szerint azért nem mert évtizedeken át az igazságról beszélni, mert félt.¹¹⁶ Azt állította, hogy a nyomozás folyamán nem bántalmazták, bár Barabási Ferenc – egy fegyőr által elmondottakra hivatkozva – végig ennek az ellenkezőjéről volt meggyőződve. Mindenesetre tény, hogy a doktort nem vonták eljárás alá, így megmenekült a megtorlástól.¹¹⁷

¹¹¹ *Fazekas* 258. o.

¹¹² *Horváth Miklós*: A Sziklai-ügy véget ért? *Magyar Nemzet*, 1991. február 26. (a továbbiakban: A Sziklai-ügy...) 6. o.; *Fazekas Eszter – Móza Katalin*: Sziklai-dosszié 1956–1990. 4. rész: Mit látott az orvos? *Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 23. 2–3. o.

¹¹³ A koronatanú... 8. o.; *Fazekas* 257–258. o.; *Fazekas Eszter – Móza Katalin*: Sziklai-dosszié 1956–1990. 2. rész: Két kötél és több évtized börtön. *Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 21. 2–3. o.

¹¹⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1212–1215. o.

¹¹⁵ *Fazekas* 258. o.

¹¹⁶ A koronatanú... 8. o.

¹¹⁷ *Fazekas* 255., 258–259. o.

Fehér István Ausztráliából írt levelében szintén beszámolt utólag az eseményekről. Hangsúlyozta, hogy békés szándékkal, fegyvertelenül mentek a házhoz, hogy a nemzetőrség részére elkérjék Sziklaitól a fegyvert. Ő maga is jól ismerte a családot, elmondása szerint jóban voltak. A házhoz érve bekopogtak, erre Kiss hangja hallatszott bentről: megkérdezte, ki az, majd hátrahívta őket a konyhaajtóhoz, hogy ott bejöhetnek. Fehér hátrament kopogni, várt, de nem kapott választ, viszont bentről furcsa zajokat hallott, „mintha valaki verekedett volna” – elől szólta is Máritynak, hogy valami baj lehet bent. Ismét hátramenve egy „középkorú, barna hajú néni” látott kijönni, aki azt mondta, „mindennek vége”. Ekkor Fehér előlről lövést hallott, majd látta Márityt sebesülten fekiüdni. Ahogy a hátsó ajtón belépett a házba, látta a vértócsában fekvő Kisst, mellette egy baltával – közben újabb lövés dördült, ezután Fehér beljebb menve meglátta Sziklait pisztolyával kezében, homlokán vérző sebbel fekiüdni. Hamarosan nagy tömeg jelent meg, akik kivonszolták, köpködtek Sziklai testét. „Én a mai napig megesküszöm akármi-lyen bíróság előtt, és a magyar nép előtt, hogy a leírtak csak a teljes igazságot fedik. Senki oda gyilkossági szándékkal nem ment. Kiss bácsi úgy halt meg, mint egy mártír, Sziklai Sándor pedig egy közönséges gyilkos, aki a gyilkolás után elvette a saját életét.” – írta Fehér levelében.¹¹⁸

A gyilkosság tényét támasztják alá Fehér írásával egybehangzóan azok az adatok is, melyek arra utalnak, hogy a fiatalok megérkezése után a házban súlyos vita alakulhatott ki, mely családi drámába torkollott. Ostoros elmondása szerint a szomszédban lakó Porcsalmi Júlia a dörrenés előtt nagy ordítózást hallott, ami – a Fehér által elmondottakkal egybehangzóan – veszekedésre, dulakodásra utalhatott.¹¹⁹ Mások szintén azt beszéltek, hogy politikai jellegű vita állhatott a gyilkosság hátterében. Így például Szőnyi Gyula budakeszi festőművész 2005-ben a felesége által elmondottak alapján úgy emlékezett a történetekre, hogy Sziklai és Kiss között vita alakult ki annak kapcsán, hogy beengedjék-e a fiatalokat. Sziklai erre nem volt hajlandó, és támadólag lépett fel, pedig előzőleg nem alakult ki konfliktus a bebocsátást kérő fiatalokkal. Szőnyi beszámolójában arról van szó, hogy Márityt lelövését követően egy gránátrobbanás után dőlt ki a bejárati ajtó, ekkor hallatszott bentről lövöldözés, és Kiss Sziklaival vitatkozott, miközben annak kezét próbálta bekötözni. A bent lezajlott veszekedésről már akkoriban is folytak híresztelések (amiről egyébként Varjaskiné is beszámolt). Állítólag az akkoriban lezajlott politikai változások indulatokat váltottak ki Sziklai ezredesből.¹²⁰ Sziklainé egyik tanulmányában pedig arról olvashatunk, hogy a családban korábban is sor került „éles vitákra”, elsősorban politikai jellegű kérdések kapcsán.¹²¹

Fehér István beszámolója Kiss Lajos halálát illetően nincs összhangban Ostoros valómásával, ugyanis a leírtakból az tűnik ki, hogy Sziklai a dulakodáskor mégsem pisztollyal ölhetette meg apósát, mivel akkor három lövésnek kellett volna dördülnie, míg Fehér beszámolójában csak két lövést említ (egy Márityt érte, egy másik pedig Sziklai

¹¹⁸ *Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 3. rész: Ausztráliából érkezett a vallomás. Pest Megyei Hírlap, 1990. november 22. 2–3. o.*

¹¹⁹ A koronatanú... 8. o.

¹²⁰ *Koós Hutás Katalin: Gyilkos, gyere ki! Budakeszi Iránytű, 2005. október. 7. o.*

¹²¹ HL TGy. 3195 689., 730. o.

életét oltotta ki).¹²² Ezenkívül nem illik a képbe a balta sem, mely más szemtanúk szerint véres volt, csakúgy, mint az ott lévő kendő.¹²³

Egy másik kérdéses részlet, hogy a háznál lezajlott események során valóban robbantak-e gránátok: mint a vallomások is mutatják, többen látni vélték, amint a támadók némelyike – vallomásonként eltérő számú – gránátot (vagy annak látszó tárgyát, esetleg követ) dobtak a házba, mások gránátrobbanásokról számoltak be (de sokan valószínűleg a lövések zaját is robbanásnak vélhették). A helyszíni szemle jegyzőkönyvében is van szó állítólagosan gránátok okozta nyomokról.¹²⁴ Ellentmondóak a vallomások arról is, hogy a házból vagy a házba repült-e gránát, illetve pontosan mikor is került erre sor. Többen vallomásukban elmondták, hogy a házból kirepült egy gránát, de ezekről az adatokról nem állítható biztosan, hogy pontosan megfelelnek a valóságnak.¹²⁵ A gránátokkal kapcsolatos hírek eredetére talán részben magyarázatot adhat, hogy a budakeszi szóbeszéd szerint Sziklai nem csak pisztolyával lőtt ki a házból, hanem egy kézigránátot is kihajított, amelyet azonban elfelejtett kibiztosítani. Ezt a jelenlévők egyike kibiztosította, majd visszadobta a ház felé, ám a gránát elakadt a ház előtti fa ágaiban, így a ház előtt robbanhatott fel.¹²⁶ Ostoros később ezt annyiban megerősítette, hogy szerinte tényleg robbant egy gránát közel a tetőhöz, mivel látta az összetört cserepeket, ám bent a házban semmi sem utalt robbanásra.¹²⁷

*A hatósági vizsgálatok következtetései – Sziklai Sándor és apósa
„valószínűen öngyilkosok lettek”*

Az ügy részleteiről – így Kiss és Sziklai halálának okáról és körülményeiről – fontos adatok találhatóak a vizsgálati anyagokban is, így a rendőrségi helyszíni szemle jegyzőkönyvében, az orvos- és fegyverszakértők beszámolóiban, valamint a hatóságok korai állásfoglalásaiban.

Az 1956. december 3-án elvégzett helyszíni szemle dokumentumai szintén megtalálhatóak a periratok között, fényképekkel és a Sziklai-ház alaprajzával kiegészítve. A szemlejegyzőkönyvben olvasható leírás szerint a ház falain, a tetőn, a szobákban, az ajtókon és az ablakokon megfigyelhető sérülések, kormos szennyeződések lövésekre és „feltehetően” gránátrobbanásra utalhatnak. Sziklai és Kiss halálának helyén – tehát a bejáratától nem messze, illetve a konyhai hátsó ajtónál – vérfoltok voltak. Mindenesetre nem találtak a házban semmilyen repeszt, vagy töltényhüvelyt – a jegyzőkönyv szerint azért, mert már előzőleg takarítani kezdtek a házban. Mindössze a kertben lévő törmeléből került elő két, honvédségi pisztolyból származó töltényhüvely.¹²⁸ (Ezek valószínűleg

¹²² Fazekas 257. o.; Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 7. rész: Elevenek és holtak joga. *Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 27. 2–3. o.

¹²³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1104., 1143–1144. o.

¹²⁴ Uo. 487–493. o.

¹²⁵ Uo. 641–643., 718–719., 1150., 1208–1209. o.

¹²⁶ Kovács 144. o.; A Sziklai-ügy... 6. o.

¹²⁷ A koronatanú... 8. o.

¹²⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 487–493. o.

núleg Sziklai pisztolyából származhattak, mivel – ha hinni lehet a beszámolóknak – más nem használt pisztolyt a helyszínen.)

Megjegyzendő továbbá, hogy a mellékelt fényképeken¹²⁹ komolyabb pusztítás helyett inkább kisebb sérülések láthatóak, pedig Sziklainé később mindig arra hivatkozott, hogy „fotódokumentumai”, a megrongálódott bútorok bizonyítják az ostrom tényét.¹³⁰ Ezenkívül a szobában lévő sérülésekről sem mondható meg egyértelműen, mikor és hogyan keletkeztek, az állítólagos támadás óta pedig akkor már több, mint egy hónap telt el, mialatt többen is jártak a házban, többek között Sziklainé szerint a településre bevonuló szovjet katonák is.¹³¹

Sokkal egyértelműbb adatokkal szolgál Sziklai és Kiss halálának körülményeiről a boncoláskor készített orvosi szakvélemény, mely a későbbi magyarázatoktól teljesen eltér. Az ügyészségi boncolást Sziklai és Kiss 1956. november 29-i kihantolását követően december elsején végezték el dr. Földes Vilmos és dr. Budavári Róbert igazságügyi orvosszakértők, amelynek eredményeiről részletes jegyzőkönyvben számoltak be. A szakvéleményben – a Sziklai testén talált nyomok alapján – egyértelműen meghatározták, hogy az ezredes „halálának közvetlen oka a fej egyrendbeli sérülése következtében létrejött többszörös koponyatörés és agyroncsolás miatt következett be”. A lövést „minden valószínűség szerint 7 mm-nél nagyobb kaliberű lőfegyver okozhatta” (a TT pisztoly kalibere 7,62 mm volt). A golyó a homlok közepén hatolt be, majd a fejtetőn hagyta el a koponyát. A lövés „legnagyobb valószínűség szerint az orrgyökre rászorított csővel történhetett”, emiatt van a koponyán „szürkés-feketés”, löporfüstre emlékeztető szennyeződés, a többszörös törések oka a „lőporgázok robbantó, illetve feszítő hatása”. Mindez a szakvélemény szerint önkézü lövésre utal, amely „feltétlenül halálos” volt, így a halálnak „igen rövid időn belül” be kellett következnie. A főként a lábszáron található, helyenként fémszilánkokkal szennyezett, robbanásos, felületes sérülések a halállal nincsenek összefüggésben: „Ezekhez a sérülésekhez éppen jellegüknél fogva, cselekvőképte-lenség, eszméletlenség nem társulhatott”. A fej bal oldalán lévő sérülések, az áll törése a holttest elmozdításakor, mozgatasakor következhetnek be.¹³²

Kiss Lajos esetében megállapították, hogy koponyája „többszörösen darabosan törtött”, repedezett volt, jobb halántékánál félköríves csonthiány keletkezett, aminél szürkés-fehér füstcsapadéknak látszó szennyeződés figyelhető meg. Ezenkívül Kiss lábán is találtak felületes sérüléseket (idegen anyagok nélkül), kezén pedig füstcsapadéokra emlékeztető elszíneződés volt. Halálának közvetlen oka a vélemény szerint „koponyatörés és durva agyroncsolás” volt, mely a „fej egyrendbeli lövési sérülése következtében jött létre”. Sziklaihoz hasonló módon az orvosok szerint a lövés „a legnagyobb valószínűség szerint rászorított csővel történhetett” 7 mm-nél nagyobb kaliberű lőfegyverrel. A sokszoros töréseket a lőporgázok robbantó hatása okozhatta – a halál Sziklaihoz hasonlóan rövid idő alatt bekövetkezett. A jelek önkézü lövésre utalhatnak, a lábon található sérülések „egészen felületesek” voltak, így a halálhoz nem lehetett közük.¹³³

¹²⁹ A helyszínen készült fényképeket lásd uo. 459/a–473/a.

¹³⁰ *Sziklai Sándorné: Válasz a cikksorozatra. Pest Megyei Hírlap*, 1995. december 5. (a továbbiakban: *Sziklai Sándorné: Válasz...*) 2–3. o.

¹³¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 711. o.

¹³² Uo. 477–481. o.

¹³³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 482–486. o.

A szakvéleményeket – hogy azok a perben a hivatalos változat bizonyítására felhasználhatóak legyenek – később, vélhetően felsőbb utasításra módosították, a bizonyítékokat meghamisították. Így tehát dr. Kelemen Endre bírósági orvossal egyetértésben a két orvosszakértő módosította szakvéleményét, a preparált koponyákon új vizsgálatokat végeztek el, és figyelembe vették a nyomozás eredményeit is.

Az „újabb verzió” szerint Sziklai orrgyök feletti csonttörése 14 mm átmérőjű volt, melyet nem okozhatott Magyarországon használatos fegyver. Ellenben a 48. mintájú kézigránát összekötő gyűrűjének mérete az új vélemény szerint pontosan megegyezik Sziklai sérülésének méretével: az eljárás során kirendelt fegyverszakértők szerint a robbanáskor a gyűrű Sziklai homlokához vágódott, a légnyomás földre terítette, így eszméletét veszítette.

Kelemen Endre az egyik tárgyaláson többek között azt állította, hogy orvos feltehetően még megmenthette volna Sziklai életét, aki a robbanás után negyed vagy fél óráig életben lehetett, de a vonszolás és a tompa tárgyakkal való ütlegetés következtében a koponya több helyen eltört, a vérzés fokozódott, így a gránát robbanása és a bántalmazások együttesen okozták az ezredes halálát. Sziklai homlokán szürkés-fekete füst rakódott le, csakúgy, mint a bejárati ajtó melletti falon, a villanykapcsoló körül, Kiss sérülése viszont szürkés-fehér füsttől volt szennyezett, így a gyilkos fegyver ezért sem lehetett azonos. A nyomozó szervek tehát „súlyos hibát” követtek el, véleményükben „tévesen” Sziklai koponyáján lévő olyan kimeneti nyílásról számoltak be, ami a boncjegyzőkönyvben előzőleg nem is szerepelt, ráadásul a koponyában sem volt golyó, így Sziklai nem lőhetett föbe magát.¹³⁴

Ezt a véleményt megerősítésként a bíróság azzal egészítette ki, hogy a korábbi „szakvélemény azonban csak az 1956. december elejei politikai légkörben keletkezhetett”.¹³⁵ A korábbi „tévedést” azzal indokolták, hogy a szakértőket befolyásolta az anyakönyvbe bekerült (Ostoros által megállapított) minősítés, illetve a szakértőknek a „legnehezebb, legmostohább” körülmények között kellett dolgozniuk, és csupán annyi információhoz jutottak, hogy Sziklai erőszakos halált halt az „ellenforradalmi események” kapcsán, így tehát az első szakvélemény felületre sikerült.¹³⁶ Jellemző, hogy a Kissről készült szakvéleményt nem kifogásolták, hanem elfogadták halál-oknak az önkezdő lövést (tehát a szakértőket a „nehéz körülmények” csak Sziklai vizsgálatok akadályozták a helyes szakvélemény megalkotásában).

A szakértők elmondták, hogy a szóban forgó gránát 42., illetve 48. mintájú lehetett, ami szerintük kisebb repeszhatással bír, és zárt térben 3-4 méteren belül 20-25 százalékban okozhat halált, ezért fordulhatott elő, hogy Sziklai az elszálló összekötő gyűrűtől súlyos sérülést szenvedett, de nem halt meg.¹³⁷

A gránátrobbanás következményeivel kapcsolatos vélemények sokszor ellentmondóak: Kelemen Endre szerint Sziklai homlokán félköríves csonthiányt csak ütés (vagyis az összekötő gyűrű) okozhatott, lövés esetén pedig a lyuknak csillag alakúnak

¹³⁴ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 120–124. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1133–1135., 1217., 1219., 1448–1451. o.

¹³⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 124. o.

¹³⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 122. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1217., 1448–1449. o.

¹³⁷ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1131–1132. o.

kellene lennie, míg a tárgyaláson elhangzott más szakértői vélemény szerint mindkét koponyán csillag alakú törés volt, és a lövéstől és a gyűrűtől származó sérülés mechanizmusa azonos.¹³⁸

Egy másik ellentmondás, hogy mind az ítélet kihirdetésekor ismertetett megállapítások, mind a korábbi boncjegyzőkönyv szerint Sziklai fején szürkés-fekete, Kiss fején pedig szürkés-fehér füstcsapadék volt – ezzel szemben Kelemen a bíróságon azt a megállapítását közölte, miszerint robbanáskor pont világosszürke füstcsapadék rakódik le a környező tárgyakra (ez az égéstermék került a gyűrűről Sziklai homlokára), míg lövéskor a csont sötétebben pörkölődik meg.¹³⁹ Tehát ha Kelemen megállapításait fogadjuk el, abból az következne, hogy Sziklai lőtte föbe magát, Kiss sérülése pedig a robbanáskor piszkolódott be, de a bíróság mégis Kissnél állapított meg lövést, Sziklainál pedig robbanást. A módosított tényállást alátámasztó szakértői vélemények ezek szerint még önmaguknak is ellentmondtak, de a bizonyítékok manipulálására más jelek is utalnak.

Barabási Ferenc később elmondta, hogy amikor a tárgyaláson előhozták a preparált koponyákat, Sziklai gránátgyűrű okozta sérülésének bizonyítására egy kis méretű koponyát emeltek fel, az öngyilkosságot pedig egy hatalmas koponya bemutatásával bizonygatták. Mindenki tudhatta, hogy Sziklai nagy termetű ember, míg apósa alacsony, törékeny testalkatú volt – tehát a jelek szerint a két koponyát összezserélték.¹⁴⁰

A biztosítógyűrű-elméletet egyébként Fehér István ügyvédje is kétségbe vonta, és újabb fegyverszakértő meghallgatását kérte annak bizonyítására, hogy a szóban forgó alkatrész nem acélból, hanem puha vasból van, így robbanáskor darabokra szakad, nem maradhatott egyben (tehát Sziklai fejsérülését sem okozhatta).¹⁴¹ Mindenesetre az iratokban semmi jel nem utal arra, hogy a bíróság reagált volna az ügyvéd kérésére.

Fontos körülménynek tartom azt is, hogy a gyilkos lövedék – vagy lövedékek – nem kerültek elő – leszámítva az udvaron a helyszíni szemle során talált két hüvelyt –, és sem Sziklai, sem Kiss koponyájában nem találtak golyót. Mint láthattuk, Ostoros és más tanúk szerint a körülmények egyértelműen arra utaltak, hogy Kiss nem lehetett öngyilkos, ráadásul Sziklainé szerint apja balkezes volt, így nem lőhetett föbe magát jobbról.¹⁴² Az a lehetőség is elképzelhető, hogy Sziklai közvetlen közléről lőtt rá apósára, ezért gondolhattak az orvosszakértők rászorított pisztolyból leadott lövésre.

A fent leírtak arra utalnak tehát, hogy Sziklai és Kiss halálának körülményeit a jelek szerint „felsőbb érdekeket” szolgálva – és ezzel tovább szaporítva az ügy ellentmondásait – fokozatosan alakították, átalakították, a szakvéleményeket módosították, a bizonyítékokat felcserélték.

A fentiekhez hasonló kép rajzolódik ki a nyomozó hatóságok állásfoglalásainak vizsgálatakor. Amikor a BM Országos Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Főosztályának Vizsgálati Osztálya 1957. január 11-én „magánosok elleni erőszak” ügyében döntött a nyomozás elrendeléséről, a határozatban – az addig kialakult értékelést elfogadva – azt

¹³⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1134., 1217–1219. o.

¹³⁹ Uo. 1218–1219. o.

¹⁴⁰ Fazekas 260. o.

¹⁴¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1279. o.

¹⁴² Fazekas 260. o.

rögzítették, hogy Sziklait és apósát a fegyveres támadók „halálba kényszerítették”, így „valószínűen öngyilkosok lettek”.¹⁴³

A Budapesti Főkapitányság „R” csoportjának 1957. január 24-i keltezésű, meglehetősen pontatlan jelentésében „Sziklai elvtárs gyilkosairól” van szó.¹⁴⁴ Ezzel szemben a Sziklai-ügy őrizetesi dokumentációjában az áll, hogy a fiatalok „fegyveres támadást” indítottak, „melynek eredményeként Sziklai Sándor, majd Kiss Lajos nevű apósa öngyilkosok lettek.”¹⁴⁵

Egy 1957. március 16-i jelentésben pedig az olvasható, hogy miután a fiatalok egyike által bedobott gránát könnyebben megsebesítette Sziklait és Kisst, majd a barikádtól újabb fegyveresek érkeztek, „Sziklai Sándor elvtárs feltehetően ekkor lőtte fejbe magát”.¹⁴⁶ Két nappal később, a nyomozás befejezéséről szóló határozatban is egyértelműen azt írták, hogy Sziklai főbe lőtte magát.¹⁴⁷

Az 1957. április 30-án keltezett – Bül. 543. számú – vádiratot idézve, mindez a következőkkel egészíthető ki: „Az egyre intenzívebb támadás nem kétséges kimenetelét nem várva be Sziklai Sándor és Kiss Lajos öngyilkos lett. Szorongatott helyzetükben más választásuk nem volt, mint az, hogy Sziklai dolgozószobája ajtaján belül főbe lőtte magát, majd ezután apósa veje kezéből kivette a fegyvert és a ház hátsó bejáratánál hasonlóképpen vetett véget életének.”¹⁴⁸

A június elsejei, Bokor János és Dömény László ügyében írt jelentésben és a pótvádiratban pedig már elkenve a dolgokat, mindössze annyi áll, hogy Sziklai és Kiss a „támadás következtében mindketten meghaltak”,¹⁴⁹ az ezredes és apósa „fegyveres támadás” következtében „életüket veszítették”.¹⁵⁰

Mint az véleményem szerint világosan látható, fokozatosan módosult a hatóságok véleménye Sziklai és Kiss halálának körülményeiről, amely átértékelés-sorozat végén a bíróságok már gyilkosságért, illetve szándékos emberölésért ítélték el a vádlottak egy részét. A Fővárosi Bíróság 1959. október 13-i felszólítására az ítéletben lefektetett tényállásnak megfelelően az anyakönyveket november 4-én kijavították: Kiss halálának okaként az előző bejegyzés („fejszével fejbe verték, olyan agysérülés, mely azonnali halált okozott”) helyére „önkezdő lövés”, Sziklainál pedig az eredeti bejegyzés („lövés a koponyán, elvérzés”) helyére javításként „kézigránát robbanásából és ütlegelésből származó sérülés” került.¹⁵¹

¹⁴³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 169. o.

¹⁴⁴ ÁBTL V-144226 251. o.

¹⁴⁵ ÁBTL II/8. monográfiák 25. kötet 194. o.

¹⁴⁶ Uo. 203. o.

¹⁴⁷ Uo. 216. o.

¹⁴⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1027. o.

¹⁴⁹ ÁBTL II/8. monográfiák 25. kötet 198. o.

¹⁵⁰ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1031–1032. o.

¹⁵¹ Keresztutak 99. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1715. o. Vö. BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1759–1762. o.

Budakeszi lakossága egy részének meghurcolásával, a megtorlással párhuzamosan alakult, formálódott Sziklai Sándor kultusza. Sziklait még 1956 végén vezérőrnaggyá léptették elő, és halála után kitüntették. Úttörő csapatok, KISZ-szervezetek, szocialista brigádok, utcák, iskolák viselték nevét. Személyes tárgyait kiállították, az egykori házán elhelyezett emléktáblánál évente megemlékezéseket tartottak.¹⁵²

Az igazságról a Kádár-korszakban nem lehetett beszélni, de a Sziklai halálával kapcsolatos propaganda kezdetben sokak jogos felháborodását váltotta ki: egy, a *Népszabadság*ban az ügyről megjelent cikk miatt a lakosság tiltakozó küldöttséget akart menesztetni a lap főszerkesztőségébe, mivel a cikkben leírtak nem feleltek meg a valóságnak.¹⁵³ A Sziklai-kultusz betetőzéséként Sziklairól 1970-ben *Pro memoriam* címmel filmet forgattak,¹⁵⁴ a „mártírok” „hősi emlékének” költők adóztak. Győri D. Balázs verset írt *Sziklai Sándor balladája* címen, Madarász Emil szintén verset jelentetett meg *Sziklai ezredes* címmel az 1959-ben kiadott *Huszonegy vörös rózsza* című verseskötetében.¹⁵⁵

Sziklai „életéről” – és így a Budakeszin történekről – olyan munkák, könyvek, tanulmányok jelentek meg, melyek sok esetben még a bíróság által megállapított tényálláshoz képest is súlyosan eltorzítva, pontatlanul számoltak be Sziklai és Kiss haláláról. Hollós Ervin *Kik voltak, mit akartak?* című könyvében az eseményeket a könyv propagandisztikus voltának megfelelően erősen túlzóan és pontatlanul festette le: Fehér Istvánt Fehér Sándorként, Schröder Máriát Schröder Mátyásként említi. A Sziklai- esetet „szabályos támadásként” írta le, melynek során Máriy (Hollós szerint Marity) „géppisztoly tusával bevágta a ház üveges verandáját”, majd kézigránát bedobásával fenyegetőzött, mire védekezéséppen Sziklai rálőtt. A gránátrobbanás következtében megsebesült Sziklait ezután „karóval”, „puskatussal” verték agyon, miközben a tömeg izgató, zsidóellenes jelszavakat kiabált.¹⁵⁶

A Sziklai Sándor életéről és munkásságáról szóló írások többsége Sziklai Sándornétól (leánykori nevén Kiss Gizella) származik. Sziklainé az 1960-as években kapott tudományos fokozatot, kandidátusi disszertációját férje életéből írta. *Lobogó élet* című önálló kötetét a Zrínyi Kiadó *Élmények és gondolatok* sorozatában 1984-ben adták ki. Dr. Györkei Jenő recenziója csak évek múlva jelenhetett meg: megállapítása szerint Sziklainé publikációinak „tudományos” mivolta kétségbe vonható, a *Lobogó élet* szubjektív, nem történetírói alkotás, melynek műfaja is kérdéses. Sziklainé a jelek szerint élt a férje halálából fakadó előnyökkel, és a férje életéről született írásainak köszönhette tudományos fokozatát is.¹⁵⁷

¹⁵² HL TGy. 2967 18. o.; Forradalmárok, katonák 186. o.; A Sziklai-ügy... 6. o.; *Fazekas* 253. o.

¹⁵³ *Bőr* 27–28. o.

¹⁵⁴ 1956 kézikönyve II. Bibliográfia. (Sorozatszerk. *Hegedüs B. András, Kende Péter, Litván György, Rainer M. János.*) Budapest, 1996. 214. o.

¹⁵⁵ HL TGy. 3195 812–815. o.; Forradalmárok, katonák 186. o.

¹⁵⁶ *Hollós* 83–85. o.

¹⁵⁷ A Sziklai-ügy... 6. o.; *Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 1. rész: Az ezredes betegét jelentett. Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 20. 3. o.

A *Lobogó élet* című kötetben (illetve a többi tanulmányban) leírtak valóban igen szubjektív, túlzó, a valóságnak nem megfelelő formában „tájékoztatnak” arról, hogy október 26-án Sziklai és apósa „egy szál pisztollyal és egy baltával” vették fel „az egyenlőtlen harcot” a „felfegyverkezett”, „lopakodó alakok”, „dühödt, megvadult csöcselék”, „fasiszta ribanc”, „bandavezér” stb. támadásával szemben. Érdekes, hogy Sziklainé férje és apósa haláláról fontos részleteket tekintve mást állított, mint a hivatalos periratok: „Sebesült édesapám még megpróbálta az eszméletét vesztett Sándort bevonszolni a másik szobába, de már nem tudta. Az ellenforradalmi banditák rátörtek és baltával megölték. A súlyosan sebesült Sziklai Sándort pedig kivonszolták az utcára, ott kínozták – több órán keresztül – halálra.”¹⁵⁸

Sziklainé férje halálát követően is jelentős befolyással bírt Budakeszi életében. Farkas Gyula egykori tanácselnök szerint a „spanyolok” (elsősorban Gaál Miklós és Sziklainé) szava, befolyása még az 1987-ben megtartott időközi tanácselnöki választáson is érvényesült.¹⁵⁹

A Sziklai-ügy utóélete – az elítéltek sorsa

Az eljárások folyamán a hatóságok mindvégig a letartóztatottak bűnöző, osztályáruló mivoltát igyekeztek alátámasztani, ennek megfelelően az iratokban többnyire „közismert kötekedőkként”, erőszakos helyi „vagányokként” stb. tüntették fel őket.¹⁶⁰

A tények ezzel szemben azt mutatják, hogy a forradalomban résztvevők többségéhez hasonlóan a Sziklai-ügyben elítéltek is zömében szerény körülmények között élő munkásfiatalok voltak. A 17 elítéltről kialakított kép – miszerint döntően bűnözők voltak – kapcsán pedig elég megjegyezni, hogy az iratok szerint hivatalos rendőrségi nyilvántartásban mindössze hárman szerepeltek.¹⁶¹ A Hollós Ervin által „hatszorosan büntetett előéletű bűnözőként”,¹⁶² Sziklainé által pedig – szintén alaptalanul – „volksbundistaként”¹⁶³ emlegetett Máriity Lászlóval kapcsolatban pedig az igazság az, hogy egy alkalommal, nehéz körülmények között élő családja megsegítése céljából kisebb értékű ingóságokat lopott el, ezért 1 év 6 hónap börtönre ítélték, de végül kegyelemben részesült.¹⁶⁴ Máriity anyja sem került el a rágalmakat, ugyanis a Budakeszi Rendőrőrs meglehetősen hibás jelentésében azt írták róla, hogy „nyilas” volt, aki elősegítette fia „ellenforradalmi” beállítottságának kialakulását.¹⁶⁵

Az ártatlanul halálra ítélt Takács Kálmánt és Bokor Jánost a Fővárosi Bíróság 1958. november 5-i rendelkezése alapján november 6-án a budapesti Kozma utcai börtönben

¹⁵⁸ *Lobogó élet* 273–274. o.

¹⁵⁹ *Farkas* 235. o.

¹⁶⁰ ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet 204–211. o.

¹⁶¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 194., 251–252. o.; BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1628–1630. o.

¹⁶² *Hollós* 83. o.

¹⁶³ *Lobogó élet* 271. o.

¹⁶⁴ Az ügyről lásd BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 813–847. o.

¹⁶⁵ ÁBTL V-144226/a 363. o.

akasztották fel.¹⁶⁶ A munkásszármazású Takács Kálmán a háború után a Szociáldemokrata Pártnak, majd letartóztatásáig a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP), illetve a Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) is tagja volt, kivégzett társa, Bokor János szintén munkás, a Magyar Kommunista Párt (MKP) tagjelöltje volt.¹⁶⁷ Barabási később így emlékezett a 49 évesen kivégzett Takács Kálmánra: „Szegény Kálmán az ítélet kihirdetése után szinte megtébolyodott. Egy fényképet akart átadni nekem, hogy vigyem haza a feleségének. Én, akire életfogytot húztak...”¹⁶⁸ A két ítéletet hivatalosan csak 1992. szeptember 4-én, illetve 1993. augusztus 5-én semmisítették meg.¹⁶⁹ Takács és Bokor a rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában, a 18. sor 9. sírjában fekszenek. Takács özvegye férje kérésére beadta a válópert, de ennek ellenére is érték hátrányok, és még évtizedekkel a történetek után is félve nyilatkozott.¹⁷⁰

Fehér István ugyan külföldről írt kegyelmi kérvényében megpróbálta meggyőzni a bíróságot ártatlanságáról, de a halálos ítélet érvényben maradt, egészen 1982-ig, amikor is az ítélet végrehajthatósága elévült.¹⁷¹ Fehér katonatiszt édesapja fia elítélésétől függetlenül élete végéig szolgált, és tisztnek kijáró külsőségekkel temették el. Fehér István testvéreit azonban szintén meghurcolták, aminek eredménye az lett, hogy a bátyja és a nővére Németországba távozott.¹⁷² Szintén disszidált társai közül Tóth Miklós, Tóth Lajos és Horváth Zoltán halálbüntetése, Ács Vendel István, Farkas Pál és Tóth István életfogytiglani börtönbüntetése szintén elévült, a Kanadába távozott Schrödel Mária pedig az 1963-as közkegyelem alapján mentesült a szabadságvesztés végrehajtása alól.¹⁷³

Barabási Ferenc a fogságban sem adta fel a reményt, hogy bebizonyítsa ártatlanságát, és szorgalmasan írta kegyelmi kérvényeit, melyben megromlott egészségére és ártatlanságára hivatkozott. „A nevemet: 121/2 ordították a vizsgálati fogságban minden éjjel, amikor tizenegy és éjfél között kihallgatásra vittek. Fogaimat egyetlen rúgással verte ki a gyűjtőben egy bv-s őrmester. Csizma volt a lábán...” – emlékezett a fogságban szerzett „élményeire”. A vizsgálati szakaszban heten verték meg, nyombélszakadást kapott, de egy ismerős rabtárs orvos csak vérző sebeit láthatta el.¹⁷⁴ Leveleiben leírta, hogy a börtönben agyvérzést kapott, de ezt az orvosok tagadták, így 1969 decemberében is azt írták, hogy nincs akadálya fogva tartásának.¹⁷⁵ Kegyelemi kérvényeit sorra elutasították,

¹⁶⁶ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1442–1444. o.; Budapest Főváros Levéltára XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok BXII. 1990/1957. III. csom. 1803. o.

¹⁶⁷ 1956 kézikönyve III. Megtorlás és emlékezés. (Sorozatszerk. Hegedűs B. András, Kende Péter, Litván György, Rainer M. János.) Budapest, 1996. 126–127. o.

¹⁶⁸ Fazekas 260. o.

¹⁶⁹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 157–158. o.

¹⁷⁰ Fazekas 260. o.; Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 6. rész: A két özvegy. *Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 25. (a továbbiakban: Fazekas – Móza 6. rész) 2–3. o.

¹⁷¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1281–1285., 1466–1468. o. Fehér megmenekült a bitófától, mivel még az eljárás előtt 7 társához hasonlóan külföldre távozott. Először Ausztriába, majd Angliába került, végül Ausztráliában, Sydneyben megbecsült üzletember lett.

¹⁷² Fazekas 256. o., Díjkiosztás az önkormányzati ünnepeken. *Budakeszi Iránytű*, 2006. október. (a továbbiakban: Díjkiosztás...) 11. o.

¹⁷³ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1479–1480., 1489–1491., 1498–1499., 1506–1507., 1515–1516., 1523–1524., 1538. o.

¹⁷⁴ Fazekas 259–260. o.

¹⁷⁵ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1358–1359., 1368–1369., 1618–1619. o.

helyzete mindössze annyiban változott, hogy az 1962-es 10. törvényrendelet alapján életfogytiglani börtönbüntetését 15 évre mérsékeltek.¹⁷⁶ Családjának életjelként szegényes fizetését küldte haza, felesége közben csak nehezen kaphatott állást, és fiát is hátrányok érték.¹⁷⁷ Barabási végül a 15 év letöltése után, 55 évesen szabadult 1972. február 5-én, azonban ezután is hónapokig rendőrhatalósági felügyelet alatt volt.¹⁷⁸ Házát azonban már korábban elvették, és nyugdíjként mindössze 5 ezer forintot kapott, mert a börtönévek alatt végzett munkáját nem ismerték el.¹⁷⁹ Ítéletét 1990. március 23-án semmisítették meg, mivel a hivatalos megállapítás szerint „bűncselekményét” „méltányolható körülmények” közt, a népfelkeléssel összefüggésben követte el.¹⁸⁰

Dombi Béla sorsa sok szempontból hasonlóan alakult. Kegyelmi kérvényeiben szintén említette, hogy a börtönben – részben bántalmazások hatására – súlyos beteg és rokkant lett.¹⁸¹ A börtönben készült jellemzések szerint a rendszerrel szemben „ellenséges” volt, nyíltan hangoztatta, hogy 1956-ban forradalom volt. Barabásihoz hasonlóan véleménye szerint ártatlanul ítélték el.¹⁸² Kegyelmi kérvényeit sorra elutasították. 1962-ben életfogytiglani büntetését 15 évre mérsékeltek, majd 1972. március 11-én szabadult.¹⁸³

A kétgyermekes Dömény László már az első ítélet után kérte szabad lábra helyezését, mivel évek óta igazoltan tüdőbetegséggel kezelték, de Kelemen Endre bírósági orvos 1957-ben nem nyilvánította beteggé, így társaihoz hasonlóan meg kellett kezdenie börtönbüntetését.¹⁸⁴ Vácról írt kegyelmi kérvényéből és anyja – Dömény Lukácsné – kérvényeiből megismerhető a család tragikus sorsa. Dömény felesége ugyanis 1959 januárjában meghalt, így a két árván maradt gyermekről Dömény idős szüleinek kellett gondoskodnia rendkívül szűkös körülmények közt.¹⁸⁵ Dr. Kelemen Gézáné csak 1961-ben javasolt kegyelmet, így Dömény végül 1962. március 14-én szabadult.¹⁸⁶ Ítéletét hivatalosan 1990. május 15-én semmisítették meg.¹⁸⁷

Straub János életfogytiglani büntetését az 1962-es törvényerejű rendelet alapján 15 évre változtatták, így 1971. november 9-én szabadult. Büntetéséből azonban még évtizedekig hátrányai származtak. 1991-ben kérelmezte mentesítését.¹⁸⁸ Ítéletét hivatalosan

¹⁷⁶ XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1624. o.

¹⁷⁷ Fazekas 260. o.

¹⁷⁸ ÁBTL V-142293 42/204-44/204.

¹⁷⁹ *Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. 5. rész: Karácsonyesti kenyér. Pest Megyei Hírlap*, 1990. november 24. 3. o.

¹⁸⁰ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 151–152. o.

¹⁸¹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1382–1383., 1387–1388., 1392. o.

¹⁸² Uo. 1642–1644. o.

¹⁸³ Uo. 1635., 1640., 1641. o.

¹⁸⁴ Uo. 1408–1409., 1452., 1661–1662., 1664. o.

¹⁸⁵ Uo. 1420–1421., 1424–1425., 1429., 1656–1660. o.

¹⁸⁶ Uo. 1431–1432., 1653–1655., 1666. o.

¹⁸⁷ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 150/a.

¹⁸⁸ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1957. év 1990/II. 520. doboz 1552., 1556. o., ÁBTL V-142293 46/204.

1991. november 21-én semmisítették meg.¹⁸⁹ Lendvai Dániel, Mihály István és Gárdonyi József általában azzal az indokkal kértek kegyelmet, hogy megtévedt dolgozók voltak. Mindhárman 1962–1963 folyamán szabadultak.

Tehát a Sziklai-ügyben elítéltek és családjaik még hosszú évtizedekig viselhették a megtorlás következményeit. A Sziklai-ügy árnyéka azonban még sok más emberre is rávetült, mint ahogyan azt a többi „budakeszi ellenforradalmár” ellen folytatott eljárások dokumentumai is mutatják.¹⁹⁰

A budakeszi lakosok ellen folyó eljárások igen sok esetben feltételezésekből, gyenge lábakon álló információkból kiindulva, a formálódó konstrukció, lényegét tekintve koncepció szerint kezdődtek, majd folytatódtak. A hatalom nem döntötte el, hogy – a hivatalos verzió bizonyítása érdekében – végül hány embert ölet meg a gyilkos Sziklai Sándor és az ezredes által meggyilkolt apósa, Kiss Lajos haláláért. Budakeszin még a rendszerváltás után is érezhető volt a félelem, amikor 1956 került szóba. Minden bizonnyal a Sziklai-ügy nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy – mint ahogyan Bobály Mihály egykori tanácselnök emlékezett – „Budakeszi községet az ország, a megye, a járás vezetése az 1956-os forradalom-szabadságharc eseményeinek tükrében túrt állapotban tartotta nyilván”, így például jelentősebb fejlesztések is csak 1968–69 után indulhattak meg a településen.¹⁹¹

Befejezés helyett

Véleményem szerint kutatási eredményeim egyértelműen igazolják Györkei Jenő és Fazekas Eszter megállapításának helyességét, mely szerint a Sziklai-per kétségtelenül „felsőbb szempontoknak” eleget tevő koncepció per volt,¹⁹² mely a tényeket, bizonyítékokat elferdítve, gyenge lábakon álló és gyakran ellentmondásos megállapításokra és vallomásokra alapozva a kádári propagandának megfelelően az „ellenforradalom” kitervelt és erőszakos jellegét hivatott bizonyítani. A Budakeszin történt események minden

¹⁸⁹ BFL XXV. 4. a. Fővárosi Bíróság Büntetőperes iratok 1981–1990/I. 519. doboz 155–156. o.

¹⁹⁰ A hatóságok 1958-ban újabb „komoly csapást” szorgalmaztak a „budakeszi ellenforradalmárok” ügyében. A nyomozás ezúttal elsősorban a volt nemzetőrök és a forradalom más résztvevői ellen irányult, akiket a nyomozó szervek sok esetben igyekeztek belekeverní a „Sziklai-gyilkosságba”. Így az 1958 márciusában letartóztatott Grozinger Károly egykori nemzetört meggyanúsították azzal, hogy részt vett a Sziklai-ház elleni „támadásban”, azonban a későbbiekben ez a gyanú alaptalannak bizonyult. Grozinger végül 1958. október 23-án – volt nemzetör-társával, Tóth Ferencsel együtt – „népi demokratikus államrend elleni mozgalomban való tevékeny részvétel” miatt ítélték el, illetve Grozingeret bűnösnek találták továbbá „lőfegyverrel és lőszerral való visszaélés” miatt. Az ítéletben hangsúlyozták, hogy a vádlottak tevékenysége azért is veszélyes, mert ugyanott, Budakeszin „a budapesti Köztársaság téri vérengzéseket megelőzően gyilkos merényletet hajtottak végre Sziklai Sándor nyugalmazott honvédeezredes, a kommunista mozgalom régi, kipróbált harcosa ellen”.

A nyomozó szervek – a dokumentumok szerint a „felsőbb vezetők” sürgetése miatt – a „budakeszi ellenforradalmárok” ellen folytatott nyomozások során több hibát is vétettek, így egyes személyeket tévedésből vettek őrizetbe, illetve szintén alaptalanul gyanúsították meg Pataki János autóbuszkalauzt és Rákosi Kálmánt fegyveres tevékenységgel és a Sziklai elleni „támadásban” való részvétellel. Pataki és Rákosi „ügye” a hatóságok szerint is végül „semmitmondónak”, tévedésnek bizonyult, így az ő esetükben az eljárást megszüntették. A „budakeszi ellenforradalmárok” ügyeihez lásd ÁBTL V-144226, ÁBTL V-144226/a; ÁBTL II./8. monográfiák 25. kötet.

¹⁹¹ *Farkas* 241–242. o.

¹⁹² A Sziklai-ügy... 6. o.; *Fazekas* 261. o.

részletét valószínűleg már nem lehet teljes bizonyossággal rekonstruálni, de a lényeg, az október 25-én és 26-án Budakeszin történt események – a későbbi beszámolóknak is köszönhetően – a következőképpen összegezhetőek:

Október 25-én a tömeg békés szándékkal vonult a pártházhoz, hogy a felvonuláshoz zászlót kérjenek. A fegyverszerzés a vádlottak szerint megtörtént, de ha ez így is volt, az egybehangzó beszámolók szerint mindössze néhányan juthattak kb. 3 darabnál nem több FÉG gyártmányú céllövő kispuskához, valamint néhány gránáthoz, melyek típusáról az iratok ellentmondóak. Máriyt és kb. 4 társa békés szándékkal mentek Sziklai Sándor házához, hogy a nemzetőrség döntésének eleget téve elkérjék az ezredes fegyverét.¹⁹³ Sziklai azonban nem volt hajlandó tárgyalni, és emiatt bent konfliktusba keveredett apósával. A beszámolók alapján elképzelhető, hogy Kiss kész volt beszélni a fiatalokkal, emiatt küldhette Fehért (vagy Máriyt) a hátsó ajtóhoz, ám Sziklai a konyhában összeveszett vele és dulakodás közben megölte őt (baltával, vagy pisztollyal – a fenti adatok alapján ez nem egészen világos). Sziklai az elülső bejárati ajtónál lelőtte Máriyt is, majd föbe lőtte magát. Az esetnek hamar híre ment, így nagyobb tömeg gyűlt a házhoz, az emberek a történeteken felháborodtak, benyomultak a házba, majd néhányan kihúzták az útra Sziklai holttestét.

A bizonyítékok alapján az eset spontán módon zajlott le, a tervszerű ostromról, Sziklai gránátalkatrész okozta sérüléséről, majd agyonveréséről szóló későbbi állítások koncepciózusak, a valóságnak nem felelnek meg.

Minderről természetesen a rendszerváltás előtti évtizedekben nem lehetett beszélni: Sziklai Sándort mártírrá nyilvánították, a megtorlás áldozatai pedig évekig viselheték el sem követett „bűneik” következményeit.

A Sziklai-kultusznak a rendszerváltással szakadt vége. 1988-tól a kommunista párt Budakeszin fokozatosan veszített hatalmából, levették a nemkívánatos utcanévtáblákat, emléktáblákat, lebontották a diktatúra jelképeinek egy részét.¹⁹⁴ 1990 környékén eltüntették a „mártírok emlékét” megörökítő táblát, a nevüket viselő utcákat átnevezték, vége lett a koszorúzásoknak. Fazekas Eszter és Móza Katalin *Sziklai-dosszié 1956–1990* címen cikksorozatot publikált a *Pest Megyei Hírlap*ban 1990 novemberében. Lassan előkerültek a bizonyítékok, melyek rámutattak a Sziklai-ügy visszásságaira, és közben megkezdődött az elítéltek rehabilitálása, néhányan kárpótlást is kaptak, de perújrafelvétel nem történt.¹⁹⁵

A Sziklai-ügy ártértékelése azonban nem ment könnyedén. 1990. november 28-án a budakeszi művelődési házban a cikksorozat kapcsán 120 fő részvételével fórum ült össze, ahol tucatnyi tanú számolt be a történetekről, megerősítve ezzel a Sziklai-ügy koncepció voltát. Györkei Jenő szerint „a levegőben még mindig érezhető volt a félelem”, a cikkek szerzői szerint pedig egyik tanújuk burkolt fenyegető levelet kapott.¹⁹⁶

Sziklainé szintén nem nyugodott bele a történetekbe. Bár a cikkek írói megkeresték, nem vállalta sem a személyes találkozót, sem a vele folytatott telefonbeszélgetés leköz-

¹⁹³ *Domokos* 3. o.

¹⁹⁴ *Farkas* 249. o.

¹⁹⁵ *Fazekas* 253. o.

¹⁹⁶ *A Sziklai-ügy... 6. o.; Fazekas Eszter – Móza Katalin: Sziklai-dosszié 1956–1990. Válasz a jelenből. Pest Megyei Hírlap, 1990. december 6. 2. o.*

lését.¹⁹⁷ December 3-án mégis válaszolt a cikksorozatra, melyben a feltárt visszasságokat figyelmen kívül hagyva továbbra is állította, hogy Budakeszin Máriy, Fehér, Takács, Barabási és a többiek előre eltervezett, fegyveres támadást indítottak házuk ellen, melynek során Sziklait „vasdoronggal verték agyon”.¹⁹⁸

Budakeszin napjainkban az egykori elítéltek megbecsült személyek: 2006-ban Fehér Istvánt díszpolgárrá avatták, Gárdonyi József, Mihály István és Straub János '56-os emléklapot kaptak.¹⁹⁹ Máriy László emlékét ma utcanévtábla őrzi, valamint róla és a Budakeszin történt 1956-os eseményekről film készült *Budakeszi srácok* címmel.²⁰⁰

Ma már az iratok, beszámolók hozzáférhetőek, így egyértelműen állítható, hogy a Sziklai-ügyben folytatott koncepciós perek során a tényeket propagandacélokból ferdítették el, ártatlan embereket elítélve. A kádári propaganda ugyanis a „hősi halottak” számának növelésével kívánta legitimálni a kivégzéseket, így bizonyíthatóan több olyan személy halálát írták az „ellenforradalom” számlájára, akik – a későbbi propaganda-kiadványok állításai ellenére – nem is „a kommunista rendszer védelmében”, hanem más módon (például a szovjet támadásban vagy balesetekben) veszítették életüket. Horváth Miklós szerint a megtorlás során a „szemet szemért, fogat fogért” elv érvényesült.²⁰¹

A fentiek alapján véleményem szerint egyetérthetünk azokkal az állításokkal, melyek szerint Sziklai Sándor és apósa, Kiss Lajos halálának története a kádári „hőstörténetek” egyik legvégletesebb, leggátlástalanabb példája.²⁰²

¹⁹⁷ *Fazekas – Móza* 6. rész 3. o.

¹⁹⁸ *Sziklai Sándorné: Válasz...* 2–3. o.

¹⁹⁹ Díjkiosztás... 11. o., *Koós Hutás Katalin: Ünnepi megemlékezések az 1956-os forradalom 50. évfordulóján. Budakeszi Iránytű*, 2006. november. 11. o.

²⁰⁰ *Filmek 1956-ról. Budakeszi Iránytű*, 2006. október. 8. o.

²⁰¹ *Keresztutak* 99. o.; *Szovjet katonai intervenció* 102. o.; *Horváth* 448. o.

²⁰² *Keresztutak* 98. o.; *Szovjet katonai intervenció* 102. o.

István Speck

THE 'SZIKLAI CASE' – BUDAKESZI, 1956

Summary

The subject of this study, the 'Sziklai Case', is a controversial and yet unclarified episode of the 1956 Hungarian Revolution and War of Independence. Colonel Sándor Sziklai, commander of the Institute and Museum of Military History, and his father-in-law died in his home in Budakeszi on October 26, 1956. According to the official interpretation of the reprisal period after the revolution, a group of young men raided the Sziklai house, they killed Sziklai in an armed conflict and forced his father-in-law to commit suicide. As a result, the regime declared Sziklai an honoured dead, and the events at the house – similarly to the siege of the party headquarters at Köztársaság tér – came to be one of the frequently cited examples of the bloody 'excesses' of the 'counter-revolution' in the historiography of the Kádár era. Nevertheless, the abuses of the procedures, the numerous contradictions of the case, some other newly found evidence and the reminiscences clearly lead to the conclusion that the events in fact might have happened quite differently: the statements about the raid do not stand the test, and quite probably Sziklai killed himself after he fatally wounded a young man and killed his father-in-law. The author gives an outline of the events of the revolution in Budakeszi, of the antecedents of the incident at the Sziklai house, then by examining the official interpretation of the events and the contradictions he tries to clarify and reevaluate the case as it really took place. In connection with this he discusses the retaliation following the incident, the investigation and judicial procedures, including the show trials in 1957–58. Finally, the study speaks about the afterlife of the case, the life of the accused, and presents the efforts of the regime which propagandistically used this incident to prove the conception of a violent 'counter revolution' and to justify the grave reprisal by distorting facts, forging evidence, and eventually by increasing the number of the 'heroic dead' fallen in 'protection' of the regime.

István Speck

«L'AFFAIRE SZIKLAI» – BUDAKESZI, 1956

Résumé

L'étude traite de «l'affaire Sziklai», un épisode contradictoire de la révolution et de la guerre d'indépendance de 1956 qui n'a pas encore été clarifié. Le colonel Sándor Sziklai, commandant de l'Institut et Musée d'Histoire militaire perdit la vie avec son beau-père dans sa maison de Budakeszi le 26 octobre 1956. Selon la position officielle établie pendant la répression qui suivit la révolution, un groupe de jeunes attaqua la maison de Sziklai. Celui-ci fut tué dans le conflit armé et son beau-père fut contraint au suicide. Par conséquent, le pouvoir en place considérait Sziklai comme mort pour la Patrie et les événements qui eurent lieu dans la maison firent partie des «dérapages sanglants» de la «contre-révolution», comme le siège du bâtiment du parti sur la place Köztársaság, qui étaient souvent cités dans l'historiographie de l'époque de Kádár. Cependant, les anomalies des procédures, les preuves révélées depuis et les mémoires permettent de constater que la réalité devait être toute autre. Les dires sur l'agression ne correspondent pas à la vérité et selon toute probabilité Sziklai mit fin à ses jours lui-même après avoir blessé mortellement un jeune homme et tué son beau-père. L'auteur présente les événements de la révolution à Budakeszi et les antécédents des événements qui ont eu lieu dans la maison de Sziklai et il tente, après l'examen de

la version officielle et des contradictions révélées, d'établir la vérité. L'auteur parle également de la répression liée à cette affaire, du processus des procédures d'investigation et judiciaires, y compris les procès truqués qui ont eu lieu en 1957 et 1958. L'étude examine aussi les conséquences de l'affaire, le sort des accusés et le processus de propagande lors duquel le pouvoir utilisa les événements pour étayer le concept de la contre-révolution et la légitimité de la répression massive en déformant les faits, en falsifiant les preuves et en gonflant le nombre des morts pour la Patrie.

István Speck

DER „FALL SZIKLAI“ – BUDAKESZI, 1956

Resumee

Thema der Studie ist eine im Grunde bis heute ungeklärte und mit Widersprüchen belastete Episode des Freiheitskampfes und der Revolution von 1956: der „Fall Sziklai“. Honvéd-Oberst Sándor Sziklai, Kommandant des Instituts und Museums für Militärgeschichte, starb am 26. Oktober 1956 zusammen mit seinem Schwiegervater in seinem Haus in Budakeszi. Der offiziellen Beurteilung zufolge, die sich im Laufe der auf die Revolution folgenden Vergeltung herausgebildet hatte, wurde das Sziklai-Haus von einer Gruppe Jugendlicher angegriffen, und im Laufe des bewaffneten Konflikts wurde Sziklai getötet, sein Schwiegervater zum Selbstmord gezwungen. Dementsprechend wurde Sziklai vom Regime als einer registriert, der den Heldenod gestorben war, und die Reihe der Ereignisse beim Haus zog – ähnlich dem Sturm gegen das Parteigebäude am Köztársaság tér – als ein häufig erwähntes Beispiel der blutigen „Ausschreitungen“ der „Gegenrevolution“ in die Geschichtsschreibung unter János Kádár ein. Demgegenüber kann auf Grund der Missstände der Verfahren, der zahlreichen Widersprüche des Falles und der sonstigen aufgedeckten Beweise, Erinnerungen festgestellt werden, dass sich die Reihe der Ereignisse in Wirklichkeit wohl ganz anders ereignet hat. Die Behauptungen über den gewalttätigen Angriff halten nicht stand, und Sziklai nahm sich aller Wahrscheinlichkeit nach selbst das Leben, nachdem er einen jungen Mann tödlich verletzt und seinen Schwiegervater umgebracht hatte. Der Verfasser zeigt in seiner Studie die Ereignisse der Revolution in Budakeszi und die Vorgeschichte der Geschehnisse beim Sziklai-Haus auf. Anschließend unternimmt er mit der Untersuchung der offiziellen Beurteilung der Ereignisse und der aufgedeckten Widersprüche den Versuch, die Sache der Wahrheit entsprechend zu klären und umzubewerten. In diesem Zusammenhang stellt er die Vergeltung im Anschluss an den Fall vor, gibt den Lauf der Ermittlungs- und Gerichtsverfahren kund, die Schauprozesse in den Jahren 1957–58 mit eingeschlossen. Schließlich kommt die Studie auf das Nachleben des Falles, das Schicksal der Angeklagten, bzw. auf den Prozess zu sprechen, im Laufe dessen die Ereignisse von der Macht mit der Verzerrung der wahren Fakten, der Fälschung der Beweise und der Erhöhung der Zahl derjenigen, die zum „Schutz“ des Systems „den Heldenod gestorben waren“, auf propagandistische Weise zur Untermauerung der Konzeption der gewalttätigen „Gegenrevolution“ und dadurch der Rechtmäßigkeit der schweren Vergeltung benutzt wurden.

Темой настоящей статьи является один до сих пор по существу невыясненный и обремененный противоречиями эпизод из истории революции и освободительной борьбы 1956 года – так называемое „дело Сиклаи”. Хонведский полковник, бывший начальник Военно-Исторического Института и Музея, 26 октября 1956 года погиб вместе со своим свекром в своем доме в Будакеси. Согласно официальному мнению, сложившемуся в ходе репрессий после революции 1956 года группа молодых людей напала на дом Сиклаи и в ходе вооруженного конфликта Сиклаи был убит, а его свекра принудили к самоубийству. Согласно этому правящая власть считала Сиклаи погибшим героической смертью, и серия событий, происшедших у его дома, – аналогично штурму дома партии на площади Республики вошла в „кадарскую” историю как один из часто упоминавшихся примеров контрреволюции. В противоположность этому на основании превратностей судебных разбирательств, многочисленных противоречий дела и вскрытых прочих доказательств, воспоминаний можно установить, что серия этих событий произошла совсем иначе: Утверждения о насильственном нападении не выдерживают критики, и Сиклаи, по всей вероятности, сам покончил с собой после того, как смертельно ранил одного молодого человека, и сам прикончил своего свекра. Автор статьи описывает революционные события, происшедшие в доме Сиклаи, повествует о фактах, предшествовавших революционным событиям, разыгравшимся в доме Сиклаи. Анализируя официальную оценку серии событий и вскрывая выявленные противоречия, исследователь делает попытку выяснить и дать переоценку делу в соответствии с действительностью. В связи с этим исследователь показывает репрессии, последовавшие за этим делом, излагает процессы ведения следствия и судебного делопроизводства, в том числе клнцепционные процессы, проходившие в 1957–58 годах. Статья в заключение останавливается на последующей жизни дела, на судьбе подсудимых, а также на том процессе, в ходе которого власть страны использовала эту серию событий, извращая действительные факты, фальсифицируя доказательства и вместе с тем повышая число „героев”, погибших „смертью храбрых” за „защиту” своего режима, пропагандистским образом использует для доказательства насильного характера „контрреволюции” и для оправдания справедливости жестокой расправы над ней.